

Міністерство освіти і науки України
ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Методичні вказівки до практичних занять
з розділу «Література 70-90 років ХІХ століття»
для здобувачів освітньо-професійного ступеня
фаховий молодший бакалавр
усіх спеціальностей
денної форми здобуття освіти

Ковель 2025

УДК 821.161.2 (07)

У 45

Затверджено до видання методичною радою ВСП «КПЕФК ЛНТУ»,

протокол № ____ від « ____ » _____ 2025 року.

Голова методичної ради ВСП «КПЕФК ЛНТУ» _____ Ігор ІЛЮШИК

Розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії з словесних та суспільних освітніх компонентів ВСП «КПЕФК ЛНТУ»,

протокол № ____ від « ____ » _____ 2025 року.

Голова циклової комісії _____ Ольга ПОТАПЧУК

Електронна копія друкованого видання передана до книжкового фонду бібліотеки ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

Завідувачка бібліотеки _____ Неля ТЕЛЮЧИК

(підпис)

Укладач: _____ Людмила БОРИСЮК, викладач ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

(підпис)

Рецензент: _____ Ольга ПОТАПЧУК, канд.філол.наук, викладач ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

(підпис)

Відповідальний за випуск: _____ Леся ПРОКОПЧУК, методист ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

(підпис)

Українська література [Текст]: методичні вказівки до практичних занять з розділу
У 45 «Література 70-90 років XIX століття» для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр усіх спеціальностей денної форми навчання/уклад. Людмила БОРИСЮК. – Ковель: ВСП «КПЕФК ЛНТУ», 2025. – 111 с.

Методичні вказівки до практичних занять (розділ «Література 70-90 років XIX століття») з освітнього компонента «Українська література» орієнтовані на практичні потреби здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр усіх спеціальностей денної форми здобуття освіти. Відповідають чинним освітнім програмам і нормативним документам для закладів фахової передвищої освіти.

Видання містить різні матеріали: опорні конспекти, таблиці, схеми, контрольні запитання та завдання, літературні диктанти, тести і рекомендовану літературу.

Посібник спрямований на систематизацію знань здобувачів освіти, розвиток навичок самостійної роботи та поглиблення інтересу до художнього слова.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Практичне заняття № 1 Іван Нечуй-Левицький. Повість «Кайдашева сім'я»	5
Практичне заняття № 2 Панас Мирний (П. Рудченко). Роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» (скорочено).....	16
Практичне заняття № 3 Жіночі образи: утвердження народних поглядів щодо високого духовного потенціалу українського народу. Значення творчості письменника.....	28
Практичне заняття № 4 І. Карпенко-Карий (І. Тобілевич). Комедія «Мартин Боруля».....	36
Практичне заняття № 5 Іван Франко як видатний письменник-модерніст, перекладач, публіцист, учений, громадський діяч. Лірика збірок «З вершин і низин» (цикл «Україна») та «Зів'яле листя».....	48
Практичне заняття № 6 Іван Франко. Поезії «Розвивайся ти, високий дубе...». «Не пора, не пора, не пора...», «Гімн» («Замість пролога»), «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являєшся мені?...».....	59
Практичне заняття № 7 Поема «Мойсей»: один із вершинних творів І. Франка - заповіт українському народові на шляху державотворення; жанрова специфіка (філософська поема); проблематика твору: історичний шлях нації, визначна особистість як її провідник, пробудження національної свідомості, усвідомлення важливості історичної пам'яті; пролог до поеми – зразок високодуховної громадянської лірики; асоціативність образів Мойсея та Івана Франка.....	74
Практичне заняття №8 Іван Франко. Повість «Перехресні стежки».....	82
Практичне заняття № 9 Урок літератури рідного краю.....	91
ПИТАННЯ ДО КОНТРОЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	103
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	110

ВСТУП

Українська література – це не лише освітній компонент, а й важливий чинник формування духовного світу особистості. Вона відображає історію, культуру та моральні цінності нашого народу, виховує любов до рідної мови, землі, традицій, сприяє становленню національної самосвідомості та формуванню гуманістичних ідеалів.

Методичні вказівки до практичних занять (розділ «Література 70-90 років XIX століття») з освітнього компонента «Українська література» орієнтовані на практичні потреби здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр усіх спеціальностей денної форми здобуття освіти. Відповідають чинним освітнім програмам і нормативним документам для закладів фахової передвищої освіти.

Видання містить перелік тем практичних занять, опорні конспекти, таблиці, схеми, питання для обговорення, контрольні завдання та рекомендовану літературу. Кожна тема структурована за єдиним принципом: визначено мету заняття, подано біографічні відомості про письменника, охарактеризовано його творчий доробок, окреслено жанрові й стильові особливості твору, запропоновано завдання для індивідуальної та колективної роботи.

Структура методичних матеріалів охоплює українську реалістичну прозу 70–90-х років XIX століття, драматургію театру корифеїв, поетичні та прозові твори Івана Франка, а також літературу рідного краю. Такий добір матеріалу забезпечує цілісне бачення літературного процесу другої половини XIX століття, його жанрового розмаїття та суспільного значення.

У методичних вказівках поєднано традиційні й інноваційні підходи: схеми та таблиці дають змогу систематизувати знання, а дискусійні питання та проблемні завдання сприяють розвитку критичного мислення, уміння аргументовано висловлювати власну позицію, формулювати висновки та вести конструктивний діалог. Значну увагу приділено розвитку усного й писемного мовлення здобувачів освіти, формуванню культури наукової аргументації та аналітичного мислення.

Окремим блоком подано контрольні питання, завдання для тематичного оцінювання, критерії оцінювання навчальних досягнень та список використаних джерел.

Отже, українська література постає не тільки як обов'язковий освітній компонент, а як універсальний засіб формування гармонійної, освіченої, духовно багаті особистості. Вивчення художніх творів сприяє розвитку культури читання, інтелектуальних і творчих здібностей студентів, збагачує їхній внутрішній світ та готує до активної громадянської діяльності в сучасному суспільстві.

Тема. Іван Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я»

Мета. Розглянути основні етапи життя й творчості І. Нечуя-Левицького; ознайомити здобувачі освіти із доробком письменника. Дати загальну характеристику творів «Кайдашева сім'я», проаналізувати жанрові особливості твору. Визначити риси реалізму у творі. Прокоментувати проблематику повісті. Сприяти розвитку критичного й творчого мислення, комунікативних здібностей здобувачів освіти, зв'язного мовлення, формуванню гуманістичного світогляду. Виховувати любов до художнього слова, загальнолюдські моральні риси.

Питання для обговорення

1. Життя і творчість Івана Нечуя-Левицького як новий імпульс української літератури.
2. «Кайдашева сім'я» – соціально-побутова повість-хроніка.
3. Реалізм твору, сучасна (вічна) актуальність проблеми батьків і дітей.

Нечуй-Левицький – український письменник, етнограф, фольклорист, педагог, мовознавець. «Світлий геній українського слова», «співець душі народної», «людина чесна, моральна і сумирна», «український Рембрандт», «Майстер реалістичної прози».

Короткий літопис життя і творчості Івана Нечуя-Левицького

Справжнє ім'я: Іван Семенович Левицький

25 листопада 1838р. народився письменник в м. Стеблеві Корсунь-Шевченківського району Черкаської області в сім'ї священника.

1847-1852рр. – навчався в Богуславському духовному училищі.

1853-1859рр. – навчався в Київській духовній семінарії.

1861-1865рр. – навчався в Київській духовній академії.

У 1865 р. Іван Левицький отримав звання магістра богослов'я.

Самотужки вивчив французьку й німецьку мови, любив західноєвропейську літературу та філософію.

Працював викладачем у Полтавській духовній семінарії (1865-1866), а згодом у гімназіях польських міст Каліша (1866-1867), Седлеця (1867-1885) та Кишинєва (Молдова). У Кишинєві написав працю «Про непотрібність великоруської літератури для України та Слов'янщини». Хоча Іван любив Лєскова, Толстого, Островського, й Щєдріна, але вважав, що російська література потрібна для росії, а українцям потрібна своя.

1868р. – у львівському журналі «Правда» були надруковані перші повісті «Дві московки» й «Гориславська ніч, або Рибалка Панас Круть», нарис «Світогляд українського народу в прикладі до сьогочасності» під псевдонімом І. Нечуй. Далі його прозові і драматичні твори, рецензії, статті, етнографічні розвідки й педагогічні праці систематично з'являлися на сторінках журналів і альманахів.

1874 р. – роман «Хмари».

1878 р. – повість «Микола Джеря».

1879 р. – повість «Кайдашева сім'я».

1880 р. – повість «Бурлачка».

1884-1885 рр. – оповідання «Старостівські батюшки та матушки».

1890 р. – роман «Над чорним морем». Письменник активно виступав за надання укр. мові рівноправності з російською, запровадження її в школах усіх типів. Ці проблеми порушені у статтях «Школа повинна бути національна» (1911), «Сьогочасна часопис на мова в Україні» (1907), «Криве дзеркало української мови» (1912). Підготував «Граматику українського язика» (1914-1915).

1885 р. – переїзд до Києва.

У київський період І. Нечуй-Левицький написав понад 30 творів.

1899-1914 рр. – здійснив восьмитомне видання своїх творів.

15 квітня 1918 р. – помер, похований на Байковому кладовищі в Києві.

Відображення жанрово-тематичної різноманітності творчості

І. Нечуй-Левицького

За півстоліття творчої діяльності І. Нечуй-Левицький написав понад 50 творів. Серед них – короткі оповідання й епічні повісті, комедії та історичні драми, художньо-етнографічні праці, науково-популярні нариси, літературно-критичні і мовознавчі статті, театральні рецензії. В розвитку української прози письменник відкрив нову яскраву сторінку.

Тематика творів	Приклади
Селянська	Повісті «Дві московки», «Микола Джеря», «Бурлачка», «Кайдашева сім'я», оповідання «Баба Параска та баба Палажка»
Життя інтелігенції, духовенства	Повісті «Причеп», «Старостівські батюшки та матушки», роман «Хмари», комедія «Кожум'яка», оповідання «Офонівський пройдисвіт»
Історичні твори	Драма «Маруся Богуславка», романи «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»
Етнографічна стаття	«Світогляд українського народу від давнини до сучасності»
Літературно-критичні статті	«Сьогочасне літературне прямуння», «Українство на літературних позвах з Московщиною»

Анкета твору «Кайдашева сім'я»

Рід: епос.

Жанр: соціально-побутова повість.

Напрямок: реалізм.

Тема: зображення життя українського села після реформ 1860-х років на прикладі однієї родини.

Ідея: засудження егоїзму й норм народної моралі, які часто ставали причинами чвар у родині.

Новаторство: зображення життя без прикрас.

Місце події: село Семигори (Київщина), річка Рось, село Біївці, село Западинці, Києво-Печерська лавра (Київ).

Період подій: перше десятиріччя після реформ 1861 року (скасування кріпацтва).

Прототип родини Кайдашів - сім'я Мазурів. У дитинстві письменник часто бував у селі Семигори. Родина Мазурів мала народне прізвисько – Кайдаші. Відома вона була своїми постійними сварками. До речі, Мазурі справді мали сватів Довбишів.

Порушені проблеми:

- родинні стосунки;
- любов і шлюб;
- Бог і нехтування духовністю;
- егоїзм;
- селянська праця;
- батьки і діти;
- нищість людської душі;
- добро і зло.

Будова: 9 частин, діалоги «рухають» сюжет твору та розкривають характери героїв. Сюжет розгортається через нагнітання епізодів та сцен.

Сюжетні елементи:

Експозиція: опис села Семигори, знайомство з персонажами, розмова Лавріна й Карпа про одруження.

Зав'язка: сватання й одруження Карпа з Мотрею.

Розвиток дії: наростання конфлікту між свекрухою та невісткою, одруження Лавріна з Мелашкою, утеча Мелашки до Києва. Смерть Омелька Кайдаша. Поділ спадщини.

Кульмінація (у творі їх кілька): сварка за кухоль, через який Мотря виколола око Кайдашисі; сварки за курку, півня, кабана, грушу

Розв'язка: груша всихає, а в родині настає мир та злагода.

Контрольні питання і завдання

1. Назвіть типові теми й твори Нечуя-Левицького.
2. Яку роль відіграла здобута Нечуєм-Левицьким освіта?
3. Хто є героями твору?
4. Де відбуваються події?
5. Доведіть, що Кайдаші – досить заможна родина.
6. Чим займаються брати? Як вони ставляться до роботи?
7. Як характеризують Карпа його репліки про дівчат?
8. Чому парубок гостро відказує батькові у відповідь на зауваження?
9. Яким постає Лаврін?
10. Який художній прийом використовує автор, зображуючи братів?
11. Чий це опис?: «... дуже богомільний, ходив до церкви щонеділі не тільки на службу, а навіть на вечерню, говорив два рази на рік, горнувся до духовенства, любив молитись і постити; він понеділкував і постив дванадцять п'ятниць на рік, перед декотрими празниками».
12. Від чого помер старий Омелько? Як Омелько Кайдаш помирає?
13. Чому Омелько Кайдаш постив по п'ятницях?
14. Чий це опис?: «Тонкі брови, русяві дрібні кучері на голові, тонкий ніс, рум'яні губи – все подихало молодою парубочою красою. Він був схожий з виду на матір».
15. Про кого так сказано: « ... наглядала за працею невістки, наче осавула на панщині, а сама не бралась і за холодну воду».
16. Хто з героїв повісті: « ... був чоловік гордий, упертий, не любив нікому кланятись, навіть рідному батькові» .
17. Про кого так сказано: « ... був дотепним, життєрадісним парубком, а ставши хазяїном, сварився з братом за кожну дрібницю».
18. Хто з героїв твору був найменш говірким?

19. Яка героїня повісті: «... була з поетичною душею, з ласкавим серцем»
20. Про кого так сказано: «...теліпалась на стіні, неначе павук на павутинні»
21. У кого залишилася жити Мелашка, не бажаючи повертатися додому?
22. Чому Кайдашиху називали «безокою економшею»?
23. Про кого так сказано: «... ходить по хаті, полум'ям на мене дише, а з носа гонить дим кужелем».
24. У кого з героїв «серце було з перцем»?
25. Як прозвали стару Кайдашиху в селі?
26. Про кого так сказано: «А я вам, мамо, не наймичка. Я й у своєї матері не була наймичкою...».
27. Яку добру справу хотів зробити Карпо, ставши десяцьким?
28. Яку розв'язку має твір «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького?
29. Чому твір «Кайдашева сім'я» вважається багатопроблемним полотном?
30. Яку із зазначених проблем ви вважаєте провідною?
31. Чому персонажі твору не можуть розімкнути коло сварок там конфліктів?
32. Що могло б посприяти встановленню миру в родині?

Літературний диктант

Упізнати персонажа за реплікою

1. «Хоч мені й пани не стелять під боки пухових подушок, але ж і я пряла на тонке полотно, може, більше од вас...».
2. «Дарма, що мати лає, аби ти мене тішив своїми очима...».
3. «То вернись додому, коли тобі за ним жалко...».
4. «А хіба ж я рудий? То тільки собак дражнять рудими...».
5. «Не знаю, чи добре тобі, дочко, буде в цієї чепуристої свекрухи...».
6. Зате ж, мамо, в вас на голові, мабуть, набігли цілі Семигори. Чи велика, мамо, моргуля на голові?».
7. «Я знаю і де гроші коло образів класти, а де гроші черницям та ченцям просто в руки давати».

8. «Не буду ж і я його копати. Нехай його чорти розкопують, коли знайдуть у йому смак...».
9. «Еге, ж хіба ж ти не бачиш, що батько прийшов до мене в гості, та ще з херсонським чумаком...».
10. «Ой Боже мій! Це не Мотря, а бендерська чума. Вона мене з світу зжене!».
11. «Ідіть ви собі ік нечистій матері та про мене, повибивайте й очі, не тільки вікна...».
12. «Ой господи! Якби хто взяв Лаврінову хату та одіпхнув її, – геть-геть на гору або й за гору, а Карпову хату одсунув ген-ген за ставок, аж у діброву, то вони б помирились».

Тестова перевірка знань

1. **Визначте жанр твору І. Нечуя – Левицького «Кайдашева сім'я».**
- А) соціально-психологічна повість
 - Б) історичний роман
 - В) роман-хроніка
 - Г) соціально-побутова повість
 - Д) соціально-побутовий роман.
2. **Яка сім'я є прототипом Кайдашевої сім'ї?**
- А) Кайдашів
 - Б) Балашів
 - В) Мазурів
 - Г) Довбишів
 - Д) Гнидки.
3. **На чому І. Нечуй – Левицький зосереджує основну увагу у творі «Кайдашева сім'я»**
- А) на нещасливій долі українського народу
 - Б) на коханні
 - В) на сім'ї як осередку суспільства
 - Г) на показі важливих історичних подій.
4. **«Кайдашева сім'я» з погляду «на високо-аристократичне змалювання селянського життя і добру композицію належить до найкращих оздоб українського письменства». Хто так охарактеризував повість?**
- А) Іван Франко
 - Б) Михайло Коцюбинський
 - В) Леся Українка
 - Г) Максим Рильський

Д) Павло Тичина.

5. У повісті «Кайдашева сім'я» головним символом родинних чвар є

А) груша

Б) мотовило

В) горщики

Г) полотно

Д) курка.

6. Хто назвав І. Нечуя-Левицького «усеобіймаючим оком України»?

А) Іван Франко

Б) Панас Рудченко

В) Пантелеймон Куліш

Г) Григорій Сковорода

Д) Тарас Шевченко.

7. До композиційних особливостей повісті «Кайдашева сім'я» не належить

А) поділ твору на дев'ять частин

Б) нагнітання сцен сварок, колізій

В) розкриття характерів героїв через діалоги

Г) розгортання подій переважно в одному селі

Д) детальний опис весілля синів Кайдашів.

8. Родина Кайдашів з повісті «Кайдашева сім'я» живе на

А) Київщині

Б) Черкащині

В) Харківщині

Г) Волині

Д) Чернігівщині.

9. Омелько Кайдаш вірив, що той, хто постить у п'ятницю, не буде

А) у вогні горіти

Б) у пеклі смажитися

В) у воді потопати

Г) чорта лякатися

Д) гроші губити.

10. Твір «Кайдашева сім'я» - зразок

А) романтизму

Б) реалізму

В) імпресіонізму

Г) експресіонізму

Д) неоромантизму.

11. Установіть відповідність : цитатна характеристика – персонаж твору І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я».

1) «Під її солодкими словами ховається гіркий полин»

- 2) «Рівна, як струна, гнучка, як тополя, гарна, як червона калина, довгообраза, повновида, з тонким носиком»
- 3) «Веселі сині, як небо, очі світилися привітно й ласкаво. Тонкі брови, русяві дрібні кучері на голові, тонкий ніс, рум'яні губи – все подихало молодого парубочою красою»
- 4) «Гострі темні очі були ніби сердиті»
- 5) «Має серце з перцем».
- А) Мелашка
- Б) Маруся Кайдашиха
- В) Карпо
- Г) Лаврін
- Д) Мотря.

12. І. Нечуй-Левицький увів в українську літературу жанр

- А) історичний роман
- Б) історична повість
- В) соціально-побутова повість
- Г) соціально-психологічний роман
- Д) пейзажна новела.

13. Тема повісті «Кайдашева сім'я»

- А) життя нетипової для України селянської родини
- Б) життя українського села в пореформену добу на прикладі однієї родини
- В) родинні перепетії в українському селі в добу кріпацтва
- Г) сімейний селянський побут до закріпачення українських земель
- Д) життя селянської родини як зразка сім'ї з патріархальним устроєм.

14. Однією з причин конфліктів між родинами Карпа та Лавріна Кайдашів була

- А) стара груша
- Б) батькова майстерня
- В) обдерта коза
- Г) рудий кіт
- Д) шкіряний стілець.

15. Мотря сподобалася Карпові за те, що в неї

- А) очі з вогниками
- Б) вишивана сорочка
- В) смачний борщ з пампушками
- Г) серце з перцем
- Д) жовтенькі чобітки.

16. Події в повісті «Кайдашева сім'я» розгортаються в такій послідовності

- А) одруження Лавріна – одруження Карпа – смерть Кайдаша – всихання груші
- Б) смерть Кайдаша – одруження Карпа – одруження Лавріна – всихання груші
- В) одруження Карпа – одруження Лавріна – смерть Кайдаша – всихання груші

- Г) одруження Карпа – одруження Лавріна – всихання груші – смерть Кайдаша
Д) всихання груші – одруження Карпа – смерть Кайдаша – одруження Лавріна.

17. Кому із героїв «Кайдашевої сім'ї» характерні облесливість, фальшива манірність, надмірна повага до панів?»

- А) Кайдашу
Б) Мелашці
В) Лаврінові
Г) Карпу
Д) Марусі.

18. Незважаючи на свій піст у п'ятницю, Омелько Кайдаш

- А) упав з даху й розбився
Б) згорів під час пожежі
В) був пограбований і вбитий розбійниками
Г) повісився
Д) впав у воду й втопився.

19. Основну ідею «Кайдашевої сім'ї» можна замінити приказкою

- А) лайкою та криком згоди не дійдеш
Б) без хазяїна і двір плаче
В) без роботи день роком стає
Г) під лежачий камінь вода не тече
Д) поставили козла город стерегти.

20. «Не жаль мені ні села, ні роду, жаль мені тільки чоловіка. Мабуть, він за мною побивається...» - зізнається героїня твору, яка

- А) втекла вночі від Кайдашів до батьків
Б) поїхала до Києва на прощу і вирішила там зостатися
В) пішла від чоловіка до іншого
Г) поїхала за кордон на заробітки.

21. У творі «Кайдашева сім'я» порушено всі проблеми, КРІМ

- А) віра в бога
Б) народна мораль
В) чиновництво й хабарництво
Г) родинні зв'язки
Д) батьки й діти.

22. Установіть відповідність: персонаж – його риси характеру.

- 1) Маруся Кайдашиха
2) Мотря
3) Мелашка
4) Карпо
А) «пані економша», норовливість, «на словах, як на цимбалах грає»
Б) богобоязливість, чарколюбство
В) чутливість, лагідність, доброта

- Г) «з перцем», енергійність, сварливість
Д) «буде добрий співака», цинічність, насупленість.

23. «Проще вас» часто любила повторювати

- А) Мотря
Б) баба Палажка
В) Мелашка
Г) Маруся.

24. Кого із героїв твору радили «посадити в клітку і показувати за гроші, як звірюку»?

- А) Марусю
Б) Карпа
В) Лавріна
Г) Мотрю
Д) Омелька.

Теорія літератури

Соціально-побутова повість – великий розповідний твір, у якому життя персонажів показується на фоні соціальних подій.

Повість – розповідний художній твір, в якому розповідається про багато подій з життя дійових осіб і за своїм розміром займає проміжне місце між оповіданням і романом.

Прототип – це історична або сучасна авторові конкретна особа, життя і діяльність якої покладені в основу створення літературного образу (типу). Однак літературний образ не є копією прототипу.

Використані джерела

1. *Авраменко О.М., Коваленко Л.Т.* Українська мова та література. Довідник. 1700 завдань у тестовій формі. І частина. – К.: Грамота, 2009. – 480 с.
2. *Молочко С.Р., Васильєва О.М.* Українська література. Готуємося до зовнішнього незалежного оцінювання. Біографічні відомості. Огляд творчості. Елементи аналізу творів. Стислі перекази творів. Теоретичні поняття. – Ч.1.9 –10 класи. – Х.:Країна мрій, 2009. – 216 с.
3. *Панченко В.* Дві повісті Івана Нечуя-Левицького (“Хмари”, “Кайдашева сім’я”) // Дивослово. – 2003. – № 8.
4. *Погрібний А.* Всевидяще око України. – І. Нечуй-Левицький // Погрібний А. Класики. Не зовсім за підручником. – К., 2000.
5. Усі українські письменники та їхні твори. 10 клас. – Х.: Веста:Видавництво "Ранок", 2008. – 336 с.

Тема. Панас Мирний. Огляд життєвого і творчого шляху.

Роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».

Мета. Ознайомити з основними етапами життєвого та творчого шляху Панаса Мирного. Дати загальну характеристику творам письменника. Поглибити знання здобувачів освіти про соціально-психологічну прозу. Проаналізувати внесок Івана Білика в написання роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Сприяти розвиткові критичного і творчого мислення, усного зв'язного мовлення, умінь аналізувати текст. Виховувати культуру усної відповіді, інтерес до читання.

Питання для обговорення

1. Панас Мирний (П. Рудченко). Основне про життєвий і творчий шлях. Загальна характеристика творчості.
2. «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» – перший український соціально-психологічний роман, свідчення його можливостей у художньому дослідженні дійсності.
3. Шлях Нечипора Варениченка: від правдошукацтва до розбійництва.

Панас Мирний – український прозаїк, драматург, поет, перекладач, громадський і культурний діяч, публіцист, фольклорист;

- зачинатель соціально-психологічного роману;
- письменник-новатор, який розширив межі й можливості реалістичного методу, тематично й жанрово збагатив українську прозу;
- майстер психологічного аналізу, він тонко простежив умови й чинники формування людини як особистості;
- писав романи, повісті, оповідання, новели, нарис, казка, драми, комедія, поезії, статті, кореспонденції;
- його герої: селяни, поміщики, міщани й інтелігенція. *«Перший симфоніст української прози».*

Короткий літопис життя і творчості Панаса Мирного

Справжнє прізвище – **Рудченко**.

Панас Якович Рудченко народився **13 травня 1849 р.** у м. Миргород на Полтавщині в сім'ї чиновника. Окрім Панаса в родині було ще четверо дітей – сестра Олександра, брати – Іван, Лука та Юрій.

Навчався в Миргородському та Гадяцькому повітовому училищах. Не маючи можливостей продовжувати систематичне навчання, наполегливо займався самоосвітою.

Чиновницька служба почалася в 1863 році в Гадяцькому повітовому суді.

1864 року він переходить у повітове казначейство помічником бухгалтера, а згодом, після короткочасного перебування в Прилуках, займає цю ж посаду в Миргородському казначействі.

З **1871 року** Панас Рудченко живе і працює в Полтаві, займаючи різні посади в місцевій казенній палаті. Саме в Полтаві він жив до самої смерті.

Перші його твори (вірш «Україні» та оповідання «Лихий попутав»), підписані прибраним ім'ям Панас Мирний, з'явилися за кордоном, у львівському журналі «Правда» в **1872 році**.

Ще **1875 року** в співавторстві з братом Іваном Біликом було закінчено роботу над романом «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» , в зв'язку з так званим Емським указом твір не був опублікований і вперше з'являється в Женеві у **1880 році**. Цей роман написаний на основі історії візника. Робота над соціально-психологічним романом тривала 4 роки. Було 6 редакцій роману.

Ще за молодих років він був зв'язаний з революційним визвольним рухом, з **1875 року** брав участь у нелегальній роботі революційного гуртка «Унія».

Коли **1914 року** було заборонено вшанування пам'яті Шевченка, письменник у відозві, написаній з цього приводу, висловлює глибокий протест і обурення діями російської влади.

Після встановлення Радянської влади в Україні Мирний, незважаючи на свій похилий вік, у **1917 році** іде працювати в Полтавський губфінвідділ. Серед причин, які змусили письменника працевлаштуватися у похилому віці – тогочасна фінансова й економічна нестабільність та потреба утримувати родину. У Першій світовій та громадянській війнах Рудченко втратив двох синів

19 січня 1920 року Панас Якович прийшов зі служби, повечеряв із родиною й ліг спати. Під ранок дружина почула гуркіт, кинулася до нього і знайшла на підлозі непритомним. Земський лікар констатував інсульт крововилив у мозок.

У будинку, де жив письменник, з **1939 р.** функціонує літературно-меморіальний музей. Похований у Полтаві.

У 1951 р. в Полтаві урочисто відкрито пам'ятник Панасові Мирному. В Україні започатковано Літературну премію ім. Панаса Мирного.

Найвідоміші твори Панаса Мирного

- оповідання: **«Лихий попутав»**

- автобіографічне оповідання **«Ганнуся»**

цикл оповідань **«Як ведеться, так і живеться», «Пасічник», «Яків Бородай», «Замчище»**

- повісті : **«П'яниця», «Лихі люди», «Лихо давнє й сьогочасне», «Голодна воля», «За водою»**

- романи: **«Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Повія»**

- новела **«Лови»**

- п'єса **«Лимерівна»**

- переспів **«Слова о полку Ігоревім...»** («Дума про військо Ігореве»), переклади творів М. Огарьова, К. Рилєєва, І. Тургенєва, О. Островського, Г. Лонгфелло (кілька пісень про Гайявату), Г. Гайне, Й. Ф. Шиллера, В. Шекспіра (**«Король Лір»**).

Тематика творів Панаса Мирного

Доля обдурених і зганьблених дівчат, які до кінця своїх днів несуть на собі тягар за вчинений у юності проступок.

Зображення життя «маленької людини», яка, незважаючи на тяжкі умови життя, зберегла почуття людської гідності.

Розмежування в середовищі інтелігенції.

Життя українського села.

Сатиричне викриття бездарності.

Викриття «темного царства» родинного деспотизму.

Гострі соціальні контрасти в українському селі після реформи 1961 року.

Тяжка доля малолітніх сільських дітей.

Незнищенність прагнень поневолених людей до свободи, їхнє бажання мати свою землю і працювати на ній.

Кріпацьке лихо і людське страждання.

Анкета твору «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

Перший соціально-психологічний роман в українській літературі

Рід: епос.

Жанр: соціально-психологічний роман.

Основні риси жанру соціально-психологічного роману:

- а) зображення людини в складних формах життєвого процесу;
- б) багатоплановість сюжету;
- в) охоплення долі ряду дійових осіб;
- г) великий обсяг.

Напрямок: реалізм.

Співавтор: брат Іван Білик (Рудченко)

Тема: зображення столітньої історії села Піски й долі правдошукача-бунтаря Чіпки.

Ідея: заперечення боротьби з несправедливістю через злочин, пролиття крові. Кому потрібна правда, якщо шлях до неї лежить через смерті невинних

людей? Автори намагалися показати соціальні умови життя, які часто спонукають селян до злочинів, калічили їх душі, призводили до трагедій.

Образи

Головні: Чіпка Варениченко, Грицько Чупруненко, Максим Гудзь, Мотря Жуківна (Чіпчина мати).

Другорядні: Іван Вареник (Чіпчин батько), баба Оришка, Галя, Христя, Явдошка, Василь Порох, пани Польські, Лушня, Матня, Пацюк, Чижик.

Новаторство: вперше всі вчинки персонажа розглянуто з погляду психології.

Перша назва роману: «Пропаща сила».

Місце події: село Піски.

Період подій: до та після реформ 1860-х років, 100 років із життя села (скасування Запорозької січі, закріпачення, кріпацтво, скасування кріпацтва).

Прототип Чіпки Варениченка – Василь Гнидка, який вирізав сім'ю заможного козака.

Порушені проблеми:

- людина й суспільство;
- народна мораль;
- батьки і діти;
- доля жінки;
- свавілля й безкарність;
- кріпацтво;
- родинні стосунки;
- добро і зло;
- гріх і спокута.

Назва роману алегорична: воли – поневолені люди, душі яких «покалічені» соціальними умовами життя. Автори запозичили її з Біблії (Книги Йова).

Історія написання: подорожуючи, Панас Мирний почув від візника історію про Василя Гнидку. Спочатку автори написали нарис «Подоріжжя од Полтави до Гадяча», потім – повість «Чіпка», а вже тоді було створено роман «Пропаша сила», який згодом перейменовано на «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

Будова: 4 частини, 30 розділів з назвами. Порушено хронологію: читаючи твір, ми ніби «скакаємо» з одного періоду в інший (заміщення часових площин – ретроспектива) саме тому твір названо будинком з багатьма прибудовами й надбудовами.

Сюжетна лінія роману

Основні сюжетні лінії

1. Рід та життя Чіпки.
2. Рід та життєвий шлях Максима Гудзя.
3. Історія життя Грицька та Христі.
4. Життєпис панів Польських, історія села Піски.

Другорядні сюжетні лінії

1. Мотрі Луківни (матері Чіпки).
2. Івана Вареника (батька Чіпки).
3. Явдошки.
4. Василя Пороха.

Контрольні питання та завдання

1. Де, коли було опубліковано перший твір письменника?
2. Доведіть, що твір «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» за жанром - роман.
3. Яка життєва подія покладена в основу роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».
4. Продовжити речення.
 - Поштовхом для роботи над великим епічним полотном стало...
 - Співавтором роману є ...

- Роман не міг бути надрукованим у Росії у 1876 р. через...
 - Основною сюжетною лінією роману є ...
5. «Чіпка», «Пропаша сила», «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»... Яка назва, на вашу думку, найглибше розкриває ідейно-тематичний зміст твору? Запропонуйте власний варіант назви цього роману.
6. Заповнити таблицю.

Сюжетні епізоди	Поведінка героя	Характерні риси Чіпки
1. Зустріч Чіпки з Галею	Огляд поля	
2. Одібрання у Чіпки землі	1. Відмова Чіпки дати писареві хабаря	
	2. Чіпка запив	
	3. Чіпка дарує Грицькові свій хліб	
	4. Нічні пограбування	
3. Виступ Чіпки на захист скривджених селян	1. Виступ Чіпки проти москалів	
	2. Терплячість Чіпки під час катування	
	3. Чіпчині плани рівняти бідних з багатими	
4. Вибори в земство	1. Чіпчині виступи на захист громади	
	2. Скарга до губернатора, зневір'я	
	3. Зневір'я у власний шлях	
5. Заслання Чіпки на каторгу	Презирство до Грицька	

7. Укажіть, чий це портрет.

- «Чорне кучеряве волосся, завітчані польовим квітами, чудово вилося коло білого чола; тоненькі пасма того чорного, але полискуваного хмелю, спадали на біле, рум'яне личко; очі оксамитові, чорні . Дві чорні брови, мов дві чорні п'явки, повпивалися над очима.

- «Ішов справді парубок. На перший погляд йому, може до двадцятка добиралося. Чорний шовковий пух тільки що висипав на верхні гу би. Ніс невеличкий, тонкий, трохи загострений; мені карі очі — теж гострі; лице довгообразне — козаче; ні високого, ні низенького зростку,— тільки плечі широкі та груди високі».
- « ... у село Піски вступив якийсь невідомий заходжий. Видно — з далекої дороги. Сорочка на ньому чорна; штани вибійчані, підсукані аж до колін; за спиною вірьовкою навхрест перев'язана одежа, через праве плече, на палиці перекинута торба. На взір — чоловік середніх літ».
- «У царині нагледів Чіпка низенького, натоптуватого чоловіка з круглим, запухлим лицем, з рудими товстими вусами. Москаль — не москаль, а службою пахне».
- «Високого зросту, статний, бравий, широкоплечий, як з заліза збитий, а до того ще й липкий, як заєць, співун, реготун. Хороший з лица, повновидний, рум'янець на всю щоку, з чорними веселими очима, з чорним лискучим усом, він був перший красень на селі».
- « ...був широкоплечий парубок, високий, бравий, з хорошим панським личком, з чорними гарними вусами, з карими веселими очима. Здається, на йому й шкура говорила, такий балакучий».
- «...худощавий, низенький, мишастий, справжній пацюк, такий і прудкий: говіркий, співучий, на селі перший співака».
- «Борода йому була гладко виголена; голова трохи подалась назад; довга шия вип'ялась так, як у вола; на грудях одтопирились верхні краї форменого сюртука».

Літературний диктант

1. Село, у якому розгортаються події твору.
2. Укажіть, про кого йде мова: «Ніс невеличкий, тонкий, трохи загострений; темні карі очі — теж гострі; лице довгообразне — козаче; ні високого, ні низького

зросту, – тільки плечі широкі, та груди високі... Одно тільки в цього неабияке – дуже палкий погляд, бистрий, як блискавка».

3. Укажіть, про кого йде мова; «Маленька, кругленька, швидка й жвава, одягнена в зелене убрання, між високим зеленим житом, – вона здавалася русалкою...»

4. Прийшлий чоловік, який назвався небожем Карпа Окуня.

5. Куди вирушив на заробітки чоловік Мотрі?

6. Ким виявився чоловік Мотрі?

7. Чому діти сторонилися Чіпки?

8. Укажіть, про кого йде мова: «...душі не чула в Чіпці: так його любила й жалувала! І цяцьок йому надає, й іграшок яких там – полив'яного півника, свистілочку, а їсти – сама не доїсть – йому залишає..»

9. За що Чіпка мало не спалив хазяїна Бородая?

10. У кого охоче працював Чіпка?

11. Як звали другого підпасича, друга Чіпки?

12. Кого бере Чіпка за старосту у сватах?

Тестова перевірка знань

1. Визначте жанр твору «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

- А) історична повість
- Б) соціально-психологічний роман
- В) роман-хроніка
- Г) соціально-побутова повість

2. Перша частина роману містить розділ:

- А) «Січовик»
- Б) «Слизька дорога»
- В) «Польова царівна»
- Г) «Так оце та правда?!»

3. Хто є головним героєм роману?

- А) Максим Гудзь
- Б) Чіпка Варениченко
- В) Грицько
- Г) Галя

4. Яким постає Чіпка у дитинстві?

- А) тихим, покірним
- Б) жорстоким
- В) здібним, чутливим
- Г) байдужим до всього

5. Хто був найближчим другом дитинства Чіпки?

- А) Лушня
- Б) Грицько
- В) Максим
- Г) Матня

6. Кого в романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» названо «двужоном»?

- А) Чіпку Варениченка
- Б) Максима Гудзя
- В) Грицька Чупруненка
- Г) Івана Вареника

7. Як селяни ставилися до Мотрі, матері Чіпки?

- А) з повагою
- Б) з насмішками й образами
- В) з байдужістю
- Г) як до багатой жінки

8. Яке прізвисько мала Мотря?

- А) Вареничиха
- Б) Польська
- В) Царівна
- Г) Проява

9. Хто названий у творі «польовою царівною»?

- А) Христя
- Б) Галя
- В) Мотря
- Г) Оришка

10. Що найбільше любив Чіпка?

- А) риболовлю
- Б) працю на землі
- В) співи та музику
- Г) ремесло

11. Історію свого батька Чіпка почув від:

- А) Максима Гудзя
- Б) діда Уласа
- В) матері
- Г) баби Оришки

12. Чому громада відібрала в Чіпки землю?

- А) за борги
- Б) через неправду багатіїв
- В) бо мати була удовою
- Г) через відмову платити податки

13. Прізвисько «Махамед» піщани дали:

- А) Чіпці Варениченку
- Б) Грицьку Чупруненку
- В) Максиму Гудзю
- Г) пану Польському Василю Семеновичу

14. Галя подарувала Чіпці:

- А) пояс
- Б) вишивану сорочку
- В) шапку
- Г) кисет

15. Як Грицько ставився до Чіпки?

- А) зневажав його
- Б) щиро товаришував
- В) конкурував, але дружив
- Г) боявся його

16. Хто з дитинства виявляє хазяйновитість і тверезий розум?

- А) Чіпка
- Б) Грицько
- В) Лушня
- Г) Максим

17. Установіть відповідність між цитатною характеристикою і персонажем роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».

1. «...бідна, некрасива дівчина, уже таки й літня, що жила... удвох з старою матір'ю»
2. «Сама невеличка, метка й жвава, з веселою усмішкою на виду, вона так і вабила до себе»
3. «Не багатого роду!» казала проста свита, наки-нута наопашки. «Та чепурної вдачі», – одмовляла чиста, біла, на грудях вишивана сорочка...»
4. «Отой волоцюга, блудяга...покинув на Дону жінку з дітьми...»
5. «Уже була стара-стара, як молоко біла, як сухар суха»

- А) Галя
- Б) Оришка
- В) Мотря Жуківна
- Г) Чіпка Варениченко
- Д) Остап Хрущ

18. Установіть відповідність: персонаж – характеристика

1. Чіпка – ...

2. Грицько – ...
3. Мотря – ...
4. Галя – ...

- А) вдова, що виростила сина в нужді
- Б) добра дівчина, кохана героя
- В) вразливий юнак із прагненням справедливості
- Г) господар, але пристосуванець

19. Яка подія стає зав'язкою трагедії Чіпки?

- А) знайомство з Галею
- Б) відбирання землі
- В) смерть матері
- Г) вигнання з управи

20. Установіть відповідність: цитатна характеристика – герой

1. «Здібний, спостережливий хлопчина» – ...
2. «Добрий господар, але пристосуванець» – ...
3. «Удовиця, яку зневажали в селі» – ...
4. «Польова царівна» – ...

- А) Галя
- Б) Грицько
- В) Чіпка
- Г) Мотря

21. Хто з героїв дитинства Чіпки в майбутньому стане його товаришем по розбійницькій ватазі?

- А) Грицько
- Б) Лушня
- В) Максим
- Г) Христя

22. Що найбільше приваблює Чіпку в «польовій царівні»?

- А) її краса й лагідність
- Б) багатство
- В) вміння господарювати
- Г) голос

23. Установіть послідовність подій у житті Чіпки (І частина):

- А) Чіпка стає підпасичем
- Б) знайомство з Галею
- В) Чіпка починає господарювати на своїй ниві
- Г) громада відбирає землю

24. Основна ідея роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

- А) показ трагедії бідної вдови
- Б) змалювання дитинства та юності Чіпки, його прагнення правди й зіткнення з несправедливістю

- В) змалювання життя села Піски
- Г) історія кохання Чіпки й Галі

Теорія літератури

Роман – прозовий твір великого обсягу, в якому життя людей розкривається на тлі історичних або соціально вагомих обставин.

Соціально-психологічний роман – роман, в якому суспільно значущі події і соціальні процеси передаються шляхом розкриття психології героїв, їх думок, прагнень, переживань.

Сюжетна лінія – це ряд подій та вчинків, через які розкрито формування характерів, історія життя персонажів.

Використані джерела

1. О. Слоновська. Підручник: Українська література, 10 клас. Київ : «Літера» ЛТД, 2018. – 304 с.
2. О. Авраменко. Підручник: Українська література, 10 клас. «Грамота», 2010. – 280 с.
3. С. Головатюк, О. Ващенко. Українська література. 10 клас. I семестр. Харків, «Основа», 2010. – 128 с.
4. Д.І. Дроздовський, Т.М. Черешневська. Українська література (рівень стандарту) : 10 клас. Книга для вчителя. Харків : «Соняшник». - 160 с.
5. І. Г. Соколович. Уроки української літератури для 10 класу: навч. посіб. «Дивослово», 2019. – 430 с.
6. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.

Тема: Жіночі образи в романі Панаса Мирного: утвердження народних поглядів щодо високого духовного потенціалу українського народу.

Мета. Завершення роботи над романом Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Охарактеризувати жіночі образи, створені письменником. Визначити тему, коло проблем, які розкривають ідею твору. Розвивати зв'язне усне мовлення, критичне мислення, уміння аналізувати текст, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, увагу, уяву. Виховувати культуру усної відповіді, взаємоповагу, сприяти формуванню гуманістичного світогляду.

Питання для обговорення

1. Жіночі образи, ствердження народних поглядів на духовне здоров'я людини.
2. Образ Мотрі як один із найтрагічніших у романі.

3. Галя – «світлий промінь» у темному світі, поєднання ідеалу та жертви.
4. Протиставлення світлих і темних жіночих характерів у романі.

Мотря Жуківна (мати Чіпки)

- Трагічний образ роману.
 - Одруження з Остапом Хрущем поліпшило матеріальне становище, але зруйнувалося, коли з'ясувалося, що він має дружину й дітей на Дону.
 - У селі Мотрю вважали покриткою, а її сина називали байстрюком.
 - Вона прагнула виростити Чіпку чесною людиною, тяжко працювала, але злидні й непослух сина зробили її злою та жорсткою.
- Автор не засуджує героїню, а намагається пояснити її вчинки:
«І кляла вона свою долю; проклинала людей, проклинала свою кохану дитину – свого сина, котрого так жалкувала... То був болісний лемент душі, глибока ураза серця...»
 - Життя Мотрі набуло сенсу, коли Чіпка став господарювати й одружився, але виявилось, що він став злодієм та убивцею.
 - Вона особисто донесла на сина у волость після страшного злочину.
 - Образ Мотрі – символ сили духу, совісті й материнської трагедії.

Баба Оришка (бабуся Чіпки)

- Добра й лагідна, втілення кращих рис селянки.
 - Зберегла людяність, доброзичливість, теплоту.
 - Була розважлива й мудра, знала багато казок та легенд, дотримувалася народної моралі.
 - Її тихе слово важило для Чіпки більше, ніж материнські стусани.
- Чіпка згадував: «А баба така добра була, до всіх добра...»

Явдоха (дружина Максима)

- Виросла в злочинській родині, звикла до крадіжок і навіть до продажу власної краси.
- Автор писав:
«Знаючи красі своїй ціну, вона торгувала нею, як крамом, не пропускаючи випадку зірвати найбільше».
- Одружившись із розбійником Максимом, перетворилася на сільську багачку.
- Зневажала чесних трудівників, понад усе ставила гроші й легкий прибуток.
- Їй не подобалися ні Чіпчина хата, ні стара Мотря.
- Померла зненацька – символ миттєвості й нікчемності злочинського життя.

Галя (дочка Максима й Явдохи, дружина Чіпки)

- Єдина донька розбишаки Максима.
- Делікатна, чуйна, вразлива.
- Соромилася сімейного багатства, ненавиділа здобуте злочинством добро.
- Засуджувала батьків, говорила Чіпці:
«Ти дивишся на життя батькове збоку з життям добрих людей? Бачиш: вони щиро працюють, чесно хліб заробляють... а тут? Сиди, як у тюрмі, на запорі... Страшно в очі показатись тій людині...»
- Автор описує її як світлий образ:
«Низенька, чорнява, завітчана польовими квітками, вона й трохи не схожа була на селенок, часто загорілих сонцем... Маленька, кругленька, швидка й жвава, одягнена в зелене убрання... здавалася русалкою.»
- Галя поважала Мотрю, намагалася силою любові вирвати Чіпку з розбійницького кола.
- Але після страшної різанини, побачивши закривавлену дитину, не витримала й повісилася.
- Її смерть – протест проти злочину й водночас порятунок від ганьби.

Христя (дружина Грицька)

- Весела, турботлива, розумна сирота.
- Разом з Грицьком чесною працею здобула добробут.
- Чуйна до людського горя, переймається стражданнями інших.
- Не бачить у світі справедливості, але співчуває Чіпці:
«У Чіпки й серце добріше, й душа чистіша.»
- Христя – символ гармонії сімейного життя, побудованого на чесній праці.

Порівняльна характеристика жіночих образів

Образ	Походження, доля	Риси характеру	Роль у житті Чіпки / інших героїв	Символічне значення
Мотря Жуківна (мати Чіпки)	Бідна селянка, одружена з Остапом Хрущем (зрадив, бо мав іншу сім'ю). У селі вважали покриткою.	Працьовита, але сувора, озлоблена злиднями. Любляча мати, хоч і проклинала сина.	Виростила Чіпку, прагнула зробити з нього чесну людину, але врешті видала владі після злочину.	Трагічний образ матері-страдниці; втілення материнської любові та суворості совісті.
Баба Оришка (бабуся Чіпки)	Селянка старшого покоління.	Добра, лагідна, мудра, морально чиста.	Виховувала Чіпку казками, прикладами; мала на нього більший вплив, ніж мати.	Втілення народної моралі, доброти, життєвої мудрості.
Явдоха (дружина Максима, мати Галі)	Виросла у злочинній аморальній сім'ї. Одружилася з розбійником Максимом.	Хитра, корислива, безсовісна, звикла до легкого зиску.	Зневажала Мотрю й Чіпку; навчила доньку жити серед злочинців.	Символ духовної порожнечі, корисливості та аморальності.
Галя (дочка Явдохини, дружина Чіпки)	Єдина дитина злочинної сім'ї, але протистоїть батькам.	Делікатна, чуйна, чесна, добра, здатна на щиру любов.	Кохала Чіпку, прагнула врятувати його від злочинного шляху; після різанини наклала на себе руки.	Світлий ідеал, символ чистоти й протесту проти зла.
Христя (дружина Грицька)	Сирота, чесна, трудівниця.	Весела, працююча, добра, чуйна, мудра.	Разом із чоловіком здобула добробут працею; співчувала Чіпці.	Символ гармонійного сімейного життя, побудованого на чесності та доброті.

Контрольні питання і завдання

1. Доведіть або спростуйте думку, що Мотря – один із найтрагічніших образів матері в українській літературі.
2. Яку роль відіграла Явдоха у житті свого чоловіка Максима й зятя Чіпки?
3. Наскільки правдоподібною є історія про добру Галю з родини розбійника Максима і злодійки Явдохи?
4. Чому Галя обрала Чіпку? Чи могла вона врятувати свого чоловіка?

Літературний диктант

1. «...була пишна, горда. Як тільки оселився, зараз почала все на свій лад перевертати госто ством заправляти. І те – не так, і друге – не до ладу, і третє – не на своїм місці стоїть».

2. «...з молодих ще літ зсушена то працею, то нуждою, суха, як опеньочок, тиха, бідненько зодягнена, – довго мовчала...».

3. «Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче наймички найняти, то чому те та друге й досі не зроблено, то чого вона тратить над шитвом очі – то сяку, то таку всячину видере та й присікається».

4. «...звикши до гулянок замолоду, згадала їх на старість – допомагала зятеві у його затіях».

5. «Мене мати привчала красти ще змалечку. Бувало, посадить мене, малого, коло себе, положить перед очима шматок хліба, - та й украдь у неї так, щоб не бачила! А побачила – зараз бити...».

6. «Без гульні йому нудно, сумно. Сновигає іноді по двору від хати до воріт, від воріт до хати, хмурий, насуплений, як з хреста знятий, – за цілий день від його слова не почуєш...».

7. «А чи сподівався хто бачити його таким тоді, як він п'яний, обірваний, як несамовитий, ганя по селу та по шинках волочився?! А тепер панюга , тай годі! І приплило ж таке несподіване щастя».

8. «Так оце та правда?! Оце вона!!! – скрикнула не своїм голосом – і несамовито залилась божевільним сміхом. Тіло внеї тряслося; очі помутилися – вона ними якось чудно водил; на губах встала кривава піна, а вона все сміялася, все сміялася...».

9. «Що це, брате Чіпко. – журливо, з самого глибу серця, обернувся до його Грицько. У тому запитанні, у його голосі не було ні докору, ні помсти, а вчувся тяжкий жаль – шкода пропащього брата.

10. «...справді душі не чула в Чіпці: так його любила й жалувала! І цяцьок йому надає, й іграшок яких там – полив'яного півника, свистілочку, а їсти – сама не доїсть – йому залишає...».

11. «Живучи цілий вік таким життям, вона звикла до його сама, раділа всякій удачі, допомагала у розбишацьких затіях...».

Тестова перевірка знань

1. Яке прізвище мала Мотря Жуківна?

- А) Вареничиха
- Б) Польська
- В) Царівна
- Г) Проява

2. Чому селяни називали Мотрю покриткою?

- А) Тому що вона не ходила до церкви
- Б) Тому що вийшла заміж удруге
- В) Тому що народила дитину поза шлюбом
- Г) Тому що була чужинкою

3. Яка риса характеру найбільше вирізняє Мотрю?

- А) Веселість
- Б) Байдужість
- В) Суворість
- Г) Хитрість

4. Чому Мотря зрештою видала Чіпку владі?

- А) Вона хотіла помститися
- Б) Вона прагнула врятувати інших людей від злочинів
- В) Вона ненавиділа сина
- Г) Вона хотіла отримати гроші

5. Яку роль у вихованні Чіпки відіграла баба Оришка?

- А) Розповідала казки, навчала мудрості

- Б) Примушувала працювати на полі
 - В) Нічого не робила
 - Г) Сварила й карала
- 6. Які риси найбільше характеризують бабу Оришку?**
- А) Добра, лагідна, мудра
 - Б) Байдужа, лінива
 - В) Сварлива, хитра
 - Г) Жорстока, мстива
- 7. Як у романі подано Явдоху, дружину Максима?**
- А) Жінка-трудівниця
 - Б) Жінка-хитра й безсовісна
 - В) Жінка-мучениця
 - Г) Жінка-моральний авторитет
- 8. Яку роль у вихованні Галі відіграла Явдоха?**
- А) Навчила чесності та працьовитості
 - Б) Привчила до життя серед злочинців
 - В) Спрямувала до навчання
 - Г) Виховувала в любові та доброті
- 9. Які риси Галі протиставлені характерам її батьків?**
- А) Хитрість і зрада
 - Б) Чесність і щирість
 - В) Байдужість і корисливість
 - Г) Жорстокість і ненависть
- 10. Що робить образ Галі трагічним?**
- А) Вона виховувалася в розбійницькій сім'ї
 - Б) Її кохання до Чіпки закінчується трагедією
 - В) Вона була змушена тікати від батьків
 - Г) Вона не мала друзів
- 11. Яке значення має смерть Галі у романі?**
- А) Символ протесту проти злочину
 - Б) Символ відчаю й безсилля
 - В) Символ помсти
 - Г) Символ надії на краще життя
- 12. Який жіночий образ у романі є втіленням народної мудрості?**
- А) Мотря
 - Б) Баба Оришка
 - В) Явдоха
 - Г) Галя
- 13. Який жіночий образ у романі символізує гармонійне сімейне життя?**
- А) Христя
 - Б) Галя

- В) Мотря
 - Г) Явдоха
- 14. Яка героїня уособлює материнську любов і страждання?**
- А) Явдоха
 - Б) Христя
 - В) Мотря
 - Г) Галя
- 15. Хто з жінок найбільше вплинув на формування духовних орієнтирів Чіпки в дитинстві?**
- А) Мотря
 - Б) Баба Оришка
 - В) Галя
 - Г) Явдоха
- 16. Чим жіночі образи в романі відрізняються між собою?**
- А) Рівнем освіти
 - Б) Соціальним походженням
 - В) Моральними цінностями
 - Г) Зовнішністю
- 17. У чому полягає символічне значення Мотрі?**
- А) Уособлення материнської любові та совісті
 - Б) Символ підступності й зради
 - В) Символ світлого ідеалу
 - Г) Символ гармонії родинного життя
- 18. У чому полягає символічне значення баби Оришки?**
- А) Символ безсилля
 - Б) Символ народної моралі й доброти
 - В) Символ трагедії матері
 - Г) Символ любові до праці
- 19. У чому полягає символічне значення Явдохи?**
- А) Символ духовної порожнечі й аморальності
 - Б) Символ чесної праці
 - В) Символ материнського страждання
 - Г) Символ національної мудрості
- 20. У чому полягає символічне значення Галі?**
- А) Символ корисливості
 - Б) Символ світлого ідеалу та протесту проти зла
 - В) Символ розпусти
 - Г) Символ зради
- 21. У чому полягає символічне значення Христі?**
- А) Символ гармонійного сімейного життя
 - Б) Символ материнських мук

- В) Символ корисливості
- Г) Символ моральної деградації

22. Які образи у романі можна назвати «світлими»?

- А) Мотря, Галя, Христя, Оришка
- Б) Явдоха, Христя
- В) Галя, Явдоха
- Г) Оришка, Явдоха

23. Які образи у романі можна назвати «темними»?

- А) Христя, Оришка
- Б) Галя, Мотря
- В) Явдоха, Максим
- Г) Христя, Галя

24. Що об'єднує жіночі образи у романі?

- А) Вони всі зображені як втілення краси
- Б) Вони всі показують різні грані народної моралі
- В) Вони всі мають однакові риси
- Г) Вони всі виконують роль епізодичних персонажів

Використані джерела

1. Слоньовська О. Підручник «Українська література, 10 клас». Київ : Літера ЛТД, 2018. 304 с.
2. Авраменко О. Підручник «Українська література, 10 клас». Грамота, 2010. 280 с.
3. Головатюк С., Ващенко О. Українська література. 10 клас. I семестр. Харків : Основа, 2010. 128 с. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.М. Українська література (рівень стандарту) : 10 клас. Книга для вчителя. Харків : Соняшник. 160 с.
4. Соколович І. Г. Уроки української літератури для 10 класу : навч. посіб. «Дивослово», 2019. 430 с.
5. Химера Н.В. НМК «Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя». Біла Церква : Олімп, 2018. 278 с.

Тема. Іван Карпенко-Карий «Мартин Боруля»

Мета. Ознайомити з життям і творчістю І. Карпенка-Карого, жанровою різноманітністю творів драматурга. З'ясувати, у чому проявилось новаторство драматурга та чому була визначальною його участь у діяльності «театру корифеїв». Розвивати зв'язне усне мовлення, уяву, увагу, критичне мислення

уміння структурувати матеріал у процесі сприйняття, аргументувати точку зору. Виховувати інтерес до творчості І. Карпенка-Карого.

Питання для обговорення

1. Основне про життєвий і творчий шлях митця, світогляд, багатогранність діяльності. Жанрова різноманітність творів.
2. І. Карпенко-Карий і «театр корифеїв». Драматургічне новаторство письменника.
3. Комедія І. Карпенка Карого «Мартин Боруля», її сценічна історія. Дворянство, як міф про краще життя.
4. Підміна особистісних етичних цінностей (чесності, порядності, працелюбства) станомою приналежністю.

Іван Карпенко-Карий (справжнє прізвище - Тобілевич Іван) - український письменник, драматург, актор, ерудит, один з корифеїв українського побутового театру. Серед драматургів, які постачали театр корифеїв сценічною продукцією, найбільш талановитим виявився Іван Карпенко-Карий. В історію національного театру й українського красного письменства він увійшов як талановитий актор, батько української комедії та української трагедії, митець, велич творчого доробку якого досі викликає щире подивування. Як актор Іван Карпенко-Карий віртуозно зіграв ролі Назара Стодолі з однойменної драми Тараса Шевченка, Герасима Калитки («Сто тисяч»), Терентія Гавриловича Пузиря («Хазяїн»), Мартина Борулі й Омелька («Мартин Боруля»), Потецького і Яна Шмигельського («Сава Чалий») з власних творів. Написавши вісімнадцять п'єс, Карпенко-Карий став найяскравішою зіркою в сузір'ї українських драматургів.

Короткий літопис життя і творчості Івана Карпенка Карого

І. Карпенко-Карий народився **29 вересня 1845р.** в с. Арсенівка Бобринецького повіту на Херсонщині в родині зубожілого дрібного шляхтича, управителя поміщицького маєтку. Хлопець навчався в Бобринецькому

повітовому училищі, потім **1859 р.** працював писарчуком станового пристава в містечку Мала Виска, пізніше став канцеляристом міської управи.

У 1864 р. влаштувався на службу до повітового суду, наступного року переїхав до Єлисаветграда, де працював столоначальником повітового поліцейського управління, брав участь у аматорських виставах Тарновського, публікував літературно-критичні статті, став членом нелегального народовольського гуртка Опанаса Михалевича.

У 1870 р. І. Карпенко-Карий одружився з Надією Тарковською (внучатами племінниками Н. К. Тарковській доводяться відомі російські митці – поет Арсеній Тарковський та його син, відомий кінорежисер Андрій Тарковський).

У 1883 р. в альманасі «Рада» надрукував оповідання «Новобранець», підписане псевдонімом Гнат Карий. За неблагонадійність І. Карпенка-Карого звільнили з посади секретаря поліції. Він вступив до трупи М. Старицького.

У 1884 р. – був заарештований і засланий до Новочеркаська. Спочатку працював ковалем, пізніше відкрив палітурну майстерню, де займався опрацюванням книжок. У засланні написав свою першу драму «Чабан» («Бурлака»), а також п'єси «Бондарівна», «Розумний і дурень», «Наймичка», «Безталанна».

Протягом 1886–1887 рр. І. Карпенко-Карий опублікував п'єси «Бондарівна», «Розумний і дурень», «Наймичка», «Безталанна», «Мартин Боруля».

Перший «**Збірник драматичних творів**» І. Карпенка-Карого вийшов у Херсоні 1886 р.

У 1887р., отримавши дозвіл на звільнення, прибув в Україну й оселився на хуторі Надія Єлисаветградського повіту (хутір, закладений на землях поміщиків Тарковських, Іван Тобілевич назвав іменем дружини. І донині хутір Надія є історико-культурним заповідником).

У 1888 р. із І. Карпенка-Карого знято гласний нагляд, він вступив до трупи М.Садовського, пізніше – П. Саксаганського.

У 1890 р. – вступив до товариства українських артистів, написав комедію «Сто тисяч». «Записку до з'їзду сценічних діячів», складену І, Карпенком-Карим **у 1897 р.**, у Москві з трибуни з'їзду виголосив П.Саксаган-ський. У ній йшлося про переслідування українського театру.

У 1899 р. драматург написав історичну трагедію «Сава Чалий», присвячену подіям гайдамаччини.

Протягом 1900–1904 рр. І. Карпенко-Карий створив власну трупу, написав п'єси «Хазяїн», «Суєта», «Житейське море».

У 1906р. І. Карпенко-Карий захворів, залишивши сцену, виїхав на лікування до Німеччини.

15 вересня 1907 р. він помер у Берліні. Тіло перевезене в Україну і поховане на кладовищі в с. Карлюжини біля хутора Надія.

Пам'ять про геніального корифея увіковічено у багатьох місцях України, на батьківщині споруджено пам'ятник і відкрито літературно-мистецький заповідник «Хутір Надія», а Київський національний інститут театрального мистецтва з гордістю носить ім'я Івана Карпенка-Карого.

Анкета твору «Мартин Боруля»

Рід: драма.

жанр: комедія.

Напрямок: реалізм.

Тема: зображення дворянства як міфу про краще життя: гонитва заможного селянина-чиншовика за дворянським титулом.

Ідея: викриття хабарництва судової системи; засудження підміни особистісних цінностей заради станової належності; утвердження думки, що гідність людини визначається її моральними якостями, а не її соціальним чи матеріальним становищем.

Прототип Мартина Борулі - Карпо Тобілевич, батько автора комедії.

Історія написання: в основі твору - справжній факт про батька письменника - Карпа Тобілевича. Він намагався відновити втрачене дворянство, але марно. Автор комедії використав цей факт, щоб висміяти намагання простих людей вибитися в дворяни.

Порушені проблеми: гідність людини; шлюб і кохання; прагнення до кращого життя; батьки і діти; шахрайство; ілюзії та дійсність; соціальний статус і його роль у житті людини.

Місце подій: село Н.

Будова: 5 дій.

Персонажі та їх характеристика:

- **Мартин Боруля:** багатий хлібороб-чиншовик (орендатор землі), який хоче повернути дворянство, втративши своє істинне «Я». Мартин заради примарного щастя прагне змінити родинні звичаї, необдуманно витрачає багато грошей. І це все для того, аби довести іншим, що він не простий селянин.

Керується принципом «білий хліб краще чорного». Реалізувати задумане йому не вдається, Мартин дуже важко переживає цю звістку, але родині вдається переконати Борулю, що все це до кращого. Чоловік спалює папери про дворянство предків: «Чую, як мені легко робиться, наче нова душа сюди увійшла, а стара, дворянська, попелом стала».

Палажка: дружина Борулі. Не підтримує чоловіка в його прагненнях, але зробити нічого не може. «Сама бачу, що дворянство нам біду робе. А почну батькові казати, щоб не видумував нічого, щоб жив по-старовині, - то закричить, затопа ногами, почне читати мені якісь бумажки про дворянство, затуркає мене, чагиркає, зіб'є з пантелику, і я думаю: може, ми й справді вже дворяне, - і починаю по-панськи привчатися, і самій тоді хочеться тебе за благородного віддати заміж! Тепер не знаю, що й казати, що і робить, вимучилась зовсім і одуріла».

• **Марися:** донька Борулі, дуже кохає Миколу Гуляницького: «Краще смерть, ніж заміж за другого!» Не поділяє прагнення батька і всіма можливими способами хоче зберегти старі родинні звичаї. Дівчині не потрібне панське життя, вона прагне до простого щастя, яке бачить лише поруч з Миколою: «Жили ж ми перше без дворянства, і всі були щасливі! Нащо ж дворянство нам здалося, якщо воно горе приносить? Краще жити на світі щасливим мужиком, ніж нещасним паном».

• **Степан:** син Борулі. За хабар був працевлаштований канцеляристом до суду, але згодом хлопець втратив роботу. Степан - протилежність Марисі. Він, як типовий чиновник того часу, хоче чогось досягти хитрістю й обманом. Мріє вдало оженитися: «Столоначальником буду, а потім, може, секретарем, чин дадуть, женюся на багатій». Мартин лише підтримує такі наміри: «Слухай старших, виписуй почерка, завчай бумага напам'ять, трись меж людьми - і з тебе будуть люде!»

*...**Микола Гуляницький:** простий сільський хлопець, який щиро кохає Марисю.

* **Гервасій Гуляницький:** багатий шляхтич і орендатор землі, батько Миколи, товариш Мартина. Засуджує прагнення Борулі: «Ти осліп од дворянства! І поки ти правду знайдеш, то все хазяйство профиськаєш і таки нічого не доб'єшся»

* **Націєвський:** реєстратор з ратуші. Сватається до Марисі, але згодом, подумавши, що дівчина вагітна, тікає. Грає на гітарі, полюбляє довго спати, випивати.

* **Трандалєв:** колишній фотограф, повірений Борулі в суді, займається махінаціями з документами. Живе за принципом «не продешеви!» Одночасно веде справу і М Красовського. Уособлює тогочасне нище корисливе суспільство: «Добре діло це повіренничество! Другого такого прибільного не знайдеш. Їзду на своїх конях по просителях - і коней годують, і мене годують, і фурмана годують, і платять! Нарешті: чи виграв, чи програв, а грошики дай! Живи - не тужи! Все одно, що лікар: чи вилічив, чи залічив - плати!»

* **Омелько й Трохим:** наймити Борулі. Мартин називає Омелька гавою, іродом, бо в місті його обікрали.

* **Красовський:** поміщик, з яким ворогує Боруля. Цей персонаж жодного разу не з'являється на сцені, але є багато згадок про нього. «Красовський - вчений, лікар, державець...», Боруля намагається «дорости» до рівня цього чоловіка, ворогує з ним. Красовський називає Мартина бидлом, а його сина - телям (початок конфлікту).

* **Потасій Пенюжка, Матвій Дульський:** орендатори землі (чиншовики).

Сюжетні елементи:

Експозиція: знайомство з родиною Мартина Борулі.

Зав'язка: Боруля наймає повіреного Трандалєва, щоб той подав позов до суду проти Красовського. Намір Мартина повернути втрачене дворянство.

Розвиток дії: повернення Степана з міста. Кохання Марисі й Миколи. Відмова Мартина віддавати дочку за простого хлопця. Спроба Націєвського засватати Марисю. Омелька обкрадають в місті, Мартин Боруля необдуманно витрачає дуже багато коштів.

Кульмінація: Борулі відмовляють у відновленні дворянства.

Розв'язка: Мартин спалює папери, дає дозвіл на шлюб Марисі й Миколи.

Контрольні питання

1. Який факт із життєпису І. Карпенка-Карого найбільше вас вразив?
2. Розкрийте походження літературного псевдоніма Івана Тобілевича.
3. Що ви знаєте про «Театр корифеїв»?
4. Яку роль у «Театрі корифеїв» відіграв І. Карпенко-Карий?
5. Які жанрові особливості має драматичний твір? Чи обов'язково драматичний твір має трагічну кінцівку?
6. Який епізод комедії «Мартин Боруля» видався вам найсмішнішим? Які засоби комічного в ньому використав автор?

7. З скількох частин складається комедія «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого?
8. Хто головний герой? До якого прошарку належить?
9. Які ще прошарки описано у творі?
10. Протягом якого проміжку часу розгортаються події у творі?
11. Про що йде мова у творі? Спробуйте сформулювати тему комедії.
12. Яку ідею закладено автором? Що він засуджує у творі?

Цитатний диктант

Упізнати персонажів за цитатами.

1. «Тільки подумать - та й гарно, а як оженюсь? О Мариночко моя кохана, ти, моє сонечко, і світиш мені, і грієш мене».
 2. «Він каже на мене - бидло, а я мовчи? Він кричить на сина, на чиновника земського суда - теля, а я мовчи?».
 3. «Ха-ха-ха! Трехпробная - водка, а крамбамбулі - романс! І скучать немає часу: у нас щодня бумаг приносять з пошти по мішку...».
 4. «Де вже нам носиться з гербами! Правда, що ми всі шляхтичі і всі дворяни, тільки щабльові».
 5. «... не кажи так по-мужичи: мамо, тато. А ти все по-свойому... Ти цими словами, мов батогом, по уху мене хльоскаєш».
 6. «А де ж він у біса, той... ростератор?».
 7. «О, не я буду, - ми йому докажемо! Всі ходи знаю, вже мені прошеній не вернуть за нехворменное написаніє, ні! Як напишу, то прямо точная копія з форми - усе по пунктах».
 8. «Схопивсь... сюди, туди - нема ні коней, ні чобіт, ні кобеняка! Сів я та й заплавав».
 9. «О, яка ви гострая і строгая!..».
- мабуть, і вбили б» (Омелько).

10. «Отут ми їх догнали... і я напарив жида, а панича пан частували... Спасибі, чумаки одняли, а то, мабуть, і вбили б».

11. «Це так! Невеста з приплodom!.. Благодарю!.. Я ще тільки сватаю дівку, а вони, бачу, вже й дитину хрестить будуть. Ні, шукайте собі дурнішого».

Тестова перевірка знань

1. Найбільший внесок в українську літературу Іван Карпенко-Карий зробив:

- А) у романістиці
- Б) у науці
- В) у новелістиці
- Г) у драматургії
- Д) у малярстві.

2. Укажіть жанр твору Івана Карпенка-Карого «Мартин Боруля».

- А) комедія
- Б) трагедія
- В) власне драма
- Г) трагікомедія
- Д) повість.

3. Тема п'єси Івана Карпенка-Карого «Мартин Боруля»

- А) зображення знедоленої селянської дівчини, яку батьки віддають заміж за нелюба
- Б) зображення боротьби хлібороба за дворянські права
- В) показ збагачення нечесним шляхом
- Г) зображення життя родини у пореформену добу.

4. Чому Націєвський, герой твору «Мартин Боруля», втік від нареченої Марисі?

- А) злякався Миколи, коханого Марисі
- Б) вона виявилася не дуже багатою
- В) подумав, що вона чекає дитину від ІНШОГО
- Г) вона не сподобалася йому зовні.

5. Чому Мартину Борулі, герою однойменного твору Івана Карпенка-Карого, відмовили в дворянстві?

- А) він не вів дворянський спосіб життя
- Б) у документах переплутали літери в прізвищі героя
- В) Націєвський вирішив помститися Мартину
- Г) Мартин сам відмовився від дворянства
- Д) Красовський зробив усе, аби Мартин не став дворянином.

6. Іван Карпенко-Карий обрав собі псевдонім на честь:

- А) батька і улюбленого персонажа

- Б) діда і улюбленого персонажа
- В) батька і назви місцевої річки
- Г) брата і улюбленого персонажа.

7. П'єса "Мартин Боруля" Карпенка-Карого тематично споріднена із твором

- А) Івана Котляревського «Енеїда»
- Б) Івана Франка "Захар Беркут"
- В) Мольєра "Міщанин-шляхтич"
- Г) Тараса Шевченка "Сон"
- Д) Івана Котляревського "Наталка Полтавка".

8. «Краще жить на світі щасливим мужиком, ніж нещасним паном...».

Чия це думка?

- А) Степана
- Б) Марисі
- В) Палажки
- Г) Гервасія Гуляницького
- Д) Мартина.

9. «От дітки! Ти для них піклуєшся, побиваєшся, з шкури лізеш. А вони, замість дяки, серце тобі надвоє роздирають!». Кому з персонажів твору Івана Карпенка-Карого «Мартин Боруля» належать слова?

- А) Гервасію Гуляницькому
- Б) Мартину Борулі
- В) Палажці
- Г) Омелькові
- Д) Миколі.

10. Справжнє прізвище Івана Карпенка-Карого

- А) Тобіленко
- Б) Кандиба
- В) Тобілевич
- Г) Білецький
- Д) Рудченко.

11. Установіть відповідність: персонаж - його вчинок.

- 1. Тікає із заручин
- 2. Працює повіреним і в Борулі, і в Красовського
- 3. Не хоче коритися батькові
- 4. Втрачає роботу через скорочення.

- А) Мартин Боруля
- Б) Трандалєв
- В) Націєвський
- Г) Марися Боруля
- Д) Степан Боруля.

12. "Собак розведу, буду на охоту їздити, у карти грати", - роздумує

- А) Степан Боруля
- Б) Мартин Боруля
- В) Микола Гуляницький
- Г) Трандалев
- Д) Націєвський.

13. Який факт стосується І. Карпенка-Карого?

- А) був кріпаком
- Б) переклав Біблію українською мовою
- В) був актором театру корифеїв
- Г) був членом Кирило-Мефодіївського товариства
- Д) очолював театр у Петербурзі.

14. Ідею твору "Мартин Боруля" можна окреслити такими словами

- А) несприйняття народної моралі - причина сварок в родині
- Б) смішна та людина, яка соромиться бути собою
- В) шлях до справедливості не повинен лежати через злочини
- Г) суди людину не за слово, а за діло.

15. Основну проблему твору "Мартин Боруля" можна замінити прислів'ям

- А) "І чорна корова біле молоко дає"
- Б) "Коваль коня кує, а жаба й собі лапку подає"
- В) "Добре тому в дорозі, хто сидить на возі"
- Г) "Коли стало на хліб, то стане й на обід"
- Д) "Не доженеш і конем, що запізниш одним днем".

16. Яка цитата НЕ стосується І. Карпенка-Карого?

- А) "батько українського театру"
- Б) "великий обсерватор людського життя"
- В) "майстер гармонійних дисонансів"
- Г) "сцена ж мій кумир, театр - священний храм для мене!"
- Д) "корифей українського театру".

17. Прототипом Мартина Борулі є

- А) діл І. Карпенка-Карого
- Б) син І. Карпенка-Карого
- В) близький товариш І. Карпенка-Карого
- Г) один із акторів театру корифеїв
- Д) батько І. Карпенка-Карого.

18. Із скількох дій складається п'єса "Мартин Боруля"?

- А) 2
- Б) 4
- В) 5
- Г) 6
- Д) 3.

19. Жодного разу на сцені не з'являється

- А) Націєвський
- Б) Трандалєв
- В) Марися
- Г) Красовський
- Д) Гуляницький.

20. «Виграв чи програв, а грошки дай!

Живи - не тужи! Все одно що лікар: чи вилічив, чи залічив - плати!»

Ці слова належать

- А) Націєвському
- Б) Марисі
- В) Трандалєву
- Г) Гервасію Гуляницькому
- Д) Мартину Борулі.

21. «Дорогою не балакай до мене, бо я тебе, капловуха собако, чисто всього обпатраю».

Ці слова Мартин адресував

- А) Націєвському
- Б) Степану
- В) Красовському
- Г) Омелькові
- Д) Миколі Гуляницькому.

22. Найбільшим комізмом сповнені діалоги між

- А) Мартином і Омельком
- Б) Мартином і Палажкою
- В) Мартином і Красовським
- Г) Мартином і Степаном
- Д) Мартином і Націєвським.

23. Що вкрали в Омелька, коли він був у місті?

- А) чоботи, кобеняк і хазяйських коней
- Б) коней, самовар і каву
- В) коней, чоботи і гроші
- його репліка
- Г) коней, чоботи і п'яльця Марисі
- Д) чоботи, гроші і коней.

24. У творі І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля» кульмінацією є епізод, коли

- А) Націєвський приїжджає свататися до Марисі
- Б) Омелько повертається з міста, де його обікрали
- В) Мартин Боруля палить документи про дворянство
- Г) Боруля не дає згоди на шлюб Марисі і Миколи
- Д) Трандалєв читає документ про дворянське походження Борулі.

Теорія літератури

Комедія - драматичний твір, у якому дійові особи зображуються у смішних ситуаціях, нещадно висміюються людські пороки та негативні соціально-побутові явища.

Трагедія - драматичний твір, в основу якого покладено гострий конфлікт. Головна дійова особа трагедії діє в екстремальних ситуаціях, потрапляє у безвихідне становище і гине фізично або морально, здійснюючи подвиг або спокутуючи свою вину. Для трагедії характерні висока амплітуда напруги, перипетії сюжету такого твору постійно вимагають від головного героя особистісного вибору, герой переживає широку гаму пристрастей, розчарувань, мук совісті, жалю, відчаю, гніву тощо.

Драматургія - сукупність драматичних творів певного письменника, народу, історичної епохи.

Драматичний твір 1) твір, побудований у формі діалогу без авторської мови і призначений для сценічного виконання; 2) літературно-театральний твір серйозного, але не героїчного змісту (на відміну від трагедії і комедії).

Трагікомедія - драматичний твір, у якому поєднані риси трагедії і комедії.

Використані джерела

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.
2. Химера Н.В. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
3. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.

Тема. І. Франко. Загальний огляд життя і творчості.

Лірика збірки «З вершин і низин».

Мета. Ознайомити здобувачів освіти із життям і творчістю І. Франка, основними царинами його громадсько-політичної, наукової, мистецької, перекладацької діяльності, поглядами та впливом на розвиток літератури. Сприяти усвідомленню величності постаті Каменяра – видатного сина України. Розвивати критичне мислення, зв'язне усне мовлення, уяву, уміння структурувати матеріал у процесі сприйняття. Виховувати інтерес до творчості І. Франка

Питання для обговорення

1. І. Франко – письменник, учений, громадський діяч.
2. Лірика збірки «З вершин і низин». Загальне уявлення про композицію збірки.
3. Творчість великих майстрів Відродження; символ вічної жіночності, материнства, краси; суперечки про роль краси і користі («Сікстинська мадонна»).
4. Поетична збірка «Зів'яле листя». Загальне уявлення про її композицію.

Іван Якович Франко – видатний український письменник, поет, перекладач, публіцист, вчений, громадський діяч. У народі називають Каменярем, українським Мойсеєм, титаном праці. Свої твори підписував багатьма псевдонімами (орієнтовно 100), найвідоміші – **Джерджалик, Мирон Сторож, Мирон Ковалишин, Іван Живий...**

Короткий літопис життя і творчості Івана Франка

Дата і місце народження: 27 серпня 1856 р., с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту (тепер – с. Івана Франка, Львівська обл.).

Походження: з родини коваля Якова Франка. Від батька успадкував повагу до праці, від матері – любов до народної пісні.

Освіта: з 6 років навчався в початковій школі в с. Ясениця-Сільна; Дрогобицька нормальна школа отців-василіан; Дрогобицька гімназія (читав твори Гете, Лессінга, Шіллера, Расіна, Корнеля в оригіналі); Львівський університет (1875); Чернівецький університет; Віденський університет – захистив докторську дисертацію (1893).

Сімейні обставини: 1865 р. помер батько; на 16-му році життя осиротів – померла мати; виховувався вітчимом Гринем Гавриликом.

Особисте життя: одружився з Ольгою Хорунжинською (1886).

Смерть: 27 травня 1916 р., похований на Личаківському кладовищі у Львові.

Літературна діяльність

Поезія

Перша збірка – «З вершин і низин» (1887).

Інші збірки: «Зів'яле листя» (1896), «Мій Ізмарагд» (1898), «Із днів журби» (1900).

Філософська поема **«Мойсей» (1905)** – символ служіння народу.

Проза

Повісті: **«Борислав сміється» (1882)**, **«Захар Беркут» (1883)**, «Для домашнього вогнища», «Перехресні стежки». Тематика – життя селян, робітників, інтелігенції, соціальні контрасти.

Драматургія

Драми: «Сон князя Святослава», «Кам'яна душа».

П'єса **«Украдене щастя» (1893)** здобула велику популярність.

Наукова і публіцистична діяльність

Автор праць з історії та теорії літератури.

Організатор видань **«Громадський друг»**, «Дзвін», «Молот».

Перекладач творів з багатьох мов (від грецької й латини до німецької, польської, французької, арабської тощо).

Громадська та політична діяльність

Брав участь у діяльності студентського журналу **«Друг»**, познайомився з М. Павликом та І. Белеєм.

Цікавився філософією, політичною економією, соціологією.

1877 р. – перший арешт за соціалістичну діяльність (9 місяців ув'язнення).

Участь у суспільно-політичному житті Галичини, боротьба проти соціальної несправедливості.

Тематика творів Івана Франка

Трагічна доля селянства, зубожіння та пролетаризація.

Національне відродження українського народу.

Зображення робітничого руху.

Безправність простої людини.

Інтимна лірика – внутрішній світ закоханої людини («Зів'яле листя»).

Тяжка доля жінки-українки.

Засудження зрадників і запроданців.

Образ пророка, провідника нації («Мойсей»).

Соціальні контрасти між багатими і бідними.

Мотив руйнування сім'ї.

Гірке становище інтелігенції.

Значення постаті Івана Франка

Титан думки і праці, символ служіння народу.

Його твори перекладені багатьма мовами світу.

Частина спадщини зібрана у **50-томному виданні** творів.

Твори інсценізовані та екранізовані.

Ім'ям Франка названі університети (Львівський, Дрогобицький, Житомирський), театри, вулиці.

Його пам'ять вшановано музеями, пам'ятниками, науковими дослідженнями.

Збірки «З вершин і низин»

Збірка Франка **«З вершин і низин»** – зразок громадянської лірики (переважає патріотична).

Уперше збірку видано **1887 року, 1893 року** – перероблене й доповнене видання.

Ідея збірки. Іван Франко вірив в ідею боротьби народу за щасливе майбутнє, закликав до цієї боротьби. У збірці звучить голос гніву й болю, віри й надії.

Значення збірки «З вершин і низин» (1887)

Важливий етап розвитку української поезії – друга після «Кобзаря» книга, що мала загальноукраїнське значення.

Центральний образ – **Дух**, який іде «з вершин до низин», охоплює всю Україну.

Збірка складається із семи великих розділів. Ліричні твори зібрано в перших трьох розділах: **«De Profundis»**, **«Профілі і маски»**, **«Сонети»**. Чотири останні розділи – **«Галицькі образки»**, **«Із жидівських мелодій»**, **«Панські жарти»** та **«Легенди»** – містять епічні твори.

Програмний твір – **«Гімн» («Вічний революціонер»):**

- символізує **невмирущий революційний дух народу;**
- утверджує **боротьбу за поступ, щастя й волю;**
- сповнений пафосу й віри у перемогу правди.

«Гімн» став прологом до збірки. Покладений на музику М. Лисенком у 1905 році, цей вірш став справжнім гімном українського національного відродження.

Збірка «Зів'яле листя»

Рік видання: 1896

Жанр: «лірична драма» (за визначенням автора)

Збірка складається з трьох «жмутків» (циклів), кожен із яких містить по 20 віршів. Таке структурування символізує етапи розвитку й згасання почуття.

У передмові Франко згадує досвід Гете («Страждання юного Вертера») як літературну паралель

Тематика і провідні мотиви:

- Нерозділене кохання, страждання й відчай.
- Тонке психологічне відтворення почуттів: від щасливого захоплення й обожнення коханої до муки безнадії, ревнощів і відчаю
- Поєднання високих ідеалів любові з трагічними переживаннями.

Зміст трьох «жмутків»:

1. **Перший жмуток** – ранні поезії, що відображають біль нерозділеного кохання.

2. **Другий жмуток** – оптимістичніший: кохання оживає, дарує героєві надію й радість, але ненадовго.
3. **Третій жмуток** – трагічна розв'язка: кохана стає дружиною іншого, герой утрачає сенс життя й доходить до відчаю

Особливості:

Ліричний сюжет: збірка – не сукупність окремих віршів, а цілісний твір із наскрізною любовною драмою

Автобіографізм: основою стали особисті переживання Франка, його нерозділені почуття («Тричі мені являлася любов...»).

Поетика: майстерне використання символів (зів'яле листя як метафора знищених надій), художніх паралелізмів, фольклорних мотивів.

Значення:

«Зів'яле листя» – вершина інтимної лірики І. Франка.

У ній поєднано щирість почуттів, психологічну глибину й мистецьку довершеність.

Збірка стала однією з найтрагічніших і найщиріших у світовій любовній поезії.

Контрольні запитання та завдання

1. Який епізод життя І. Франка вас найбільше вразив?
2. Які чинники дитинства та юності найбільше вплинули на формування світогляду Івана Франка?
3. Чому Франка називають Каменярем і українським Мойсеєм?
4. Доведіть, що віршований твір «Сикстинська Мадонна» за жанром – сонет.
5. Що таке притча? У чому виявляється притчевість «Легенди про вічне життя»?
6. У чому полягає значення збірки «З вершин і низин» для розвитку української поезії?
7. Яку ідею втілює програмний твір «Гімн» («Вічний революціонер»)?

8. Чим особлива композиція збірки «Зів'яле листя» та які етапи почуття вона відображає?
9. Які автобіографічні мотиви відчутні у поезії Франка («Тричі мені являлася любов...»)?
10. Які основні теми та проблеми порушує Франко у своїй прозі («Захар Беркут», «Борислав сміється»)?
11. Як поєднувалися в діяльності Івана Франка ролі письменника, вченого й громадського діяча?
12. Які символи та художні засоби Франко використовує у вірші «Чого являється мені у сні?»?
13. Чому постать Івана Франка вважається символом титанічної праці та служіння народу?

Літературний диктант

1. Який характер поезій збірки «3 вершин і низин»?
2. Кому присвячено збірку?
3. Яка поезія відкриває збірку?
4. Який це вид лірики?
5. Який віршовий розмір цієї поезії?
6. Назвіть центральний образ.
7. Під впливом чого з'являється поезія «Сікстинська мадонна»?
8. Яка лірична форма використана автором?
9. Що оспівує І. Франко в цій поезії?
10. До якого виду лірики належить твір?
11. До творів якої літературної епохи подібна поезія «Сікстинська мадонна»?

Тестова перевірка знань

1. Укажіть роки життя Івана Франка:

- А) 1840–1902
- Б) 1856–1916
- В) 1854–1916

Г) 1861–1913

Д) 1871–1920.

2. Хто з письменників назвав Франка «каменярем»?

А) Леся Українка

Б) Михайло Коцюбинський

В) Павло Тичина

Г) Максим Рильський

Д) Ольга Кобилянська.

3. Яка збірка поезій І. Франка започаткувала новий етап його лірики?

А) «Мій Ізмарагд»

Б) «Зів'яле листя»

В) «З вершин і низин»

Г) «Semper tūo»

Д) «Давнє і нове».

4. Укажіть провідний мотив збірки «З вершин і низин»:

А) інтимні переживання

Б) страждання митця

В) служіння народові, заклик до боротьби

Г) тема кохання

Д) філософські роздуми.

5. Хто є автором відомих рядків «Лупайте сю скалу!»?

А) Іван Франко

Б) Тарас Шевченко

В) Леся Українка

Г) Панас Мирний

Д) Пантелеймон Куліш.

6. Який символ вірша «Каменярі» виражає ідею поступу?

А) вогонь

Б) скеля

В) вода

Г) дуб

Д) сокіл.

7. Вірш «Гімн» («Вічний революціонер») у збірці «З вершин і низин» проголошує:

А) скороминущість життя

Б) вічність боротьби духу

В) трагедію особистості

Г) велич кохання

Д) роль митця у суспільстві.

8. Яку збірку І. Франка літературознавці називають «політичною лірикою»?

А) «Мій Ізмарагд»

- Б) «З вершин і низин»
- В) «Зів'яле листя»
- Г) «Semper tiro»
- Д) «Давнє і нове».

9. До якого літературного напрямку найтісніше прилягає Франкова збірка «З вершин і низин»?

- А) романтизм
- Б) реалізм
- В) неоромантизм
- Г) символізм
- Д) експресіонізм.

10. Франка називають:

- А) «сонцем української поезії»
- Б) «каменярем»
- В) «ліриком печалі»
- Г) «сонячним кларнетистом»
- Д) «усеобіймаючим оком України».

11. Із якою постаттю Іван Франко порівнює український народ у поемі «Мойсей»?

- А) з Мойсеєм
- Б) з Ісусом Христом
- В) з Прометеєм
- Г) з Орфеєм
- Д) з Гераклом.

12. Який жанр має поема «Мойсей»?

- А) ліро-епічна поема
- Б) поема-притча
- В) філософська поема
- Г) епічна поема
- Д) драма-поема.

13. Укажіть твір І. Франка, що завершується словами «І ти, мій народе, бездольний, мій краю прекрасний, розбитий...»

- А) «Каменярі»
- Б) «Мойсей»
- В) «Гімн»
- Г) «Semper tiro»
- Д) «Декадент».

14. Хто з письменників назвав Франка «великим Каменярем»?

- А) Леся Українка
- Б) Ольга Кобилянська
- В) Михайло Коцюбинський

Г) Панас Мирний

Д) Максим Рильський.

15. У якому місті народився Іван Франко?

А) Дрогобич

Б) Львів

В) Київ

Г) Нагуєвичі

Д) Ходорів.

16. Який жанр має твір «Каменярі»?

А) громадянська лірика

Б) філософська лірика

В) поема

Г) ліро-епічна поезія

Д) баладна поезія.

17. Який із творів не входить до збірки «З вершин і низин»?

А) «Каменярі»

Б) «Гімн»

В) «Мойсей»

Г) «Декадент»

Д) «Semper tiro».

18. Хто з українських митців був близьким другом і соратником І. Франка?

А) Леся Українка

Б) Михайло Павлик

В) Тарас Шевченко

Г) Григорій Сковорода

Д) Панас Мирний.

19. Який літературний напрям найсильніше вплинув на формування Франка-поета?

А) романтизм

Б) реалізм

В) натуралізм

Г) символізм

Д) імпресіонізм.

20. Яка проблема є центральною у вірші «Гімн»?

А) кохання

Б) роль митця

В) боротьба народу

Г) природа і людина

Д) філософія життя.

21. Яке прізвисько в народі закріпилося за І. Франком?

А) Вічний революціонер

- Б) Каменяр
- В) Сонячний кларнетист
- Г) Лицар національної ідеї
- Д) Будитель.

22. Укажіть рік виходу першої збірки «З вершин і низин»:

- А) 1876
- Б) 1877
- В) 1887
- Г) 1890
- Д) 1896.

23. Який із наведених віршів Франка є інтимною лірикою, а не громадянською?

- А) «Каменярі»
- Б) «Гімн»
- В) «Чого являєшся мені у сні?»
- Г) «Semper tūro»
- Д) «Декадент».

23. Установіть відповідність між твором та його жанром:

- 1) «Каменярі»
- 2) «Гімн»
- 3) «Сікстинська мадонна»
- 4) «Мойсей»

- А) філософська поема
- Б) громадянський вірш
- В) поема-притча
- Г) вірш-символ
- Д) ліро-епічна поема.

24. Установіть відповідність: цитата – твір І. Франка («З вершин і низин»).

- 1) «Вічний революціонер – дух, що тіло рве до бою»
- 2) «Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод не спинить вас!»
- 3) «Ми ломимо скалу, рівняєм правді путь!»
- 4) «Хто вам сказав, що я слабий, що я корюся долі?»

- А) «Гімн»
- Б) «Каменярі»
- В) «Semper tūro»
- Г) «Декадент»
- Д) «Мойсей».

Теорія літератури

Сонет (від італійського sonetto - звучати) – ліричний вірш, який складається з 14 рядків п'ятистопного або шестистопного ямба: два чотиривірші (катрени) з

перехресним римуванням і два тривірші (терцети). У сонеті має бути п'ять рим із різними видами римування.

Використані джерела

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.
2. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
3. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.
4. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.П. Українська література (рівень стандарту): 10 клас. Книга для вчителя. Харків, 2018

Тема. І. Франко. Поезії «Розвивайся ти, високий дубе...». «Не пора, не пора, не пора...», «Гімн» («Замість пролога»), «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являєшся мені...». Широка емоційна гама почуттів ліричного героя, ствердження невмирущості почуттів, ідеалу кохання.

Мета. Ознайомити здобувачів освіти із багатством інтимної та громадянської лірики І. Франка. Проаналізувати поезії І. Франка «Розвивайся ти, високий дубе...», «Не пора, не пора, не пора...», «Гімн» («Замість пролога»), «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являєшся мені...». Віднайти елементи автобіографізму, опираючись на факти з життя письменника. Визначити ключові тропи та прийоми, використані автором. Формувати вміння виконувати аналіз поетичного твору. Розвивати критично мислення, зв'язне усне мовлення, увагу, уяву. Виховувати естетичні смаки, інтерес до творчості І. Франка.

Питання для обговорення

1. Багатогранність творчості Івана Франка – поєднання громадянської та інтимної лірики.
2. Патріотичні мотиви у віршах «Розвивайся ти, високий дубе...», «Не пора, не пора, не пора...», «Гімн» («Замість пролога») – заклик до єдності, боротьби за національне відродження.

3. Інтимна лірика («Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Чого являєшся мені...») – емоційна гама почуттів, образ коханої, трагізм нерозділеного кохання.
4. Утвердження Франком вічних духовних цінностей – ідеал кохання, сила почуття, любов до Батьківщини як вищі прояви людської душі.

Іван Франко – багатогранний митець, у творчості якого органічно поєднуються громадянські та інтимні мотиви. У громадянській ліриці він постає як борець за свободу й справедливість, закликає народ до єдності та національного відродження. Водночас в інтимній поезії («Зів'яле листя») Франко розкриває глибину особистих переживань, трагізм нерозділеного кохання, щирість і силу почуттів. Обидві лінії творчості відзначаються емоційною наснаженістю, багатством художніх засобів, опорою на народнопісенну традицію. Саме ця єдність робить його поезію глибокою, багатоплановою та близькою і особистому, і суспільному життю. Вірш І. Франка «Розвивайся ти, високий дубе...» написаний у дусі народної пісні. Він має таку структуру й образи, які характерні для усної народної творчості. У творі звучать заклики, близькі народові, наведено загальновідомі факти з історії України, означено шляхи боротьби народу за своє майбуття.

Анкета вірша «Розвивайся ти, високий дубе...»

Рік написання – 17 березня 1883

Вид лірики: громадянська.

Жанр: вірш-алегорія.

Збірка – «З вершин і низин». Цикл – «Україна»

Тема: віра в майбутнє своєї нації.

Ідея революції: заклик єднатися, щирою працею відродити матір-вітчизну.

Основна думка: боротьба українського народу за свої соціальні й національні права.

Провідний мотив – віра у світле майбутнє України та її народу, заклик до єднання, до щирої праці, яка відродить матір-вітчизну.

Композиція твору. Твір починається окличним реченням-звертанням, у якому поет наголошує на тому, що скоро прийде весна красна, символ оновлення життя. Ось тоді Україна встане з колін, вільна і щаслива, єдина, непомежована, пригорне теплою рукою своїх дітей. Поет низкою риторичних питань запитує і стверджує думку про те, що українці вже достатньо «наслужились Москві і ляхові» і вже багато наточилось «братерської крові». Рефреном звучать слова-заклики до високого дуба – розвиватися, бо вже скоро буде весна красна, до українських людей – вставати, єднатися та брататися «в товариство чесне». Тільки тоді в щирих трудах «Вкраїна воскресне!»

Центральний образ твору – це образ матері-України.

«Розвивайся ти, високий дубе...» художні засоби.

Народний психологічний паралелізм: картина весняного розквіту – картина розквіту України; дуб – символ сили, духовної міці; весна – пора оновлення; отже, це образи-символи, характерні для фольклору.

Епітети: «тяжкії кайдани»; «славна, вільна, одна, нероздільна Україна»; «тепла рука»; «діти нещасливі, блудні сиротята»; «святее діло»; «щира дружба» передають емоційне ставлення автора.

Метафори: «Україна встане», «щезнуть межі, що помежували», «згорне мати до себе всі діти»; гіперболу «мало наточились братерської крові» використано, аби переконати читача, викликати в уяві знайомі образи й асоціації (зокрема алюзії на твори Шевченка підкреслюють наступність і спорідненість позицій двох великих поетів у відношенні до України).

Іван Франко написав твір у ХІХ ст., але цей вірш залишається актуальним і за наших часів, адже в ньому йдеться про незалежну, вільну Україну, про єднання й щиру дружбу. У творі звучать заклики підніматися «на святее діло, на щирую дружбу» за те, щоб бути «газдою, не слугою» у власній хаті.

Вірш «Розвивайся ти, високий дубе...»

Весна красна буде!
Розпадуться пута віковії,
Прокинуться люди.

Розпадуться пута віковії,
Тяжкі кайдани, Непобіджена злими
ворогами
Україна встане.

Встане слава мати Україна,
Щаслива і вільна.
Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна
«Діти ж мої, діти нещасливі,
Брудні сиротята.
Годі ж бо вам в сусід на услужі
Свій вік коротати!

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
горне мати до себе всі діти
Теплою рукою.

Піднімайтесь на святе діло.
На щирю дружбу,
Та щоби ви чесно послужили
Для матері службу.

Чи ще ж то ви мало наслужились
Москві і ляхові?
Чи ще ж то ви мало наточились
Братерської крові?

Пора, діти, добра поглядіти
Для власної хати.
Щоб ґаздою, не слугою
Перед світом стати!»

Розвивайся ти, високий дубе.
Весна красна буде!
Гей уставаймо, єднаймося.
Українські люди!

Єднаймося, братаймося
В товариство чесне.

Най братерством, щирими трудами
Вкраїна воскресне!

Анкета вірша «Не пора, не пора, не пора...»

Рік написання: 1880

Жанр: громадянська лірика. Поема – вияв громадянської позиції поета, небажання служити москалеві, звернення до народу.

Ідея: заклик до боротьби проти російської окупації.

Ліричний герой звертається до українців із закликами до боротьби. У вірші чітко видно, як він переймається долею України, в його словах закладене послання до нашого народу, яке він так прагнув здійснити.

Художні засоби:

епітети: (кривда)стара; рідна(хата), прокляття(мара);(пора) великая; завзята, важна(боротьба); рідний(краю).

метафори: в рідну хату вносити роздор; незгоди проклята мара.

І. Франко написав вірш «Не пора, не пора, не пора...» у складний для себе період арештів і переслідувань і включив його до циклу «Україна».

Точний час написання – невідомий. Літературознавці датують його 1880 р., посилаючись на лейпцизьке видання «З вершин і низин» (1920). Адресовано вірш українцям Російської та Австро-Угорської імперій. І. Франко закликав їх відродитися духовно, згуртуватися для боротьби за свою єдність.

Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служить!
Довершилась України кривда стара, —
Нам пора для України жить.

Не пора, не пора, не пора
За невігласів лить свою кров
І любити царя, що наш люд обдира, —
Для України наша любов.

Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор!
Най пропаде незгоди проклята мара!
Під України єднаймося прапор!

Бо пора се великая есть:
У завзятій важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю, і щастя, і честь,
Рідний краю, здобути тобі!

Анкета вірша «Гімн» («Замість пролога»)

Рік написання: 1880.

Жанр: громадянська лірика (гімн, маніфест).

Тема: ушлявлення боротьби народних мас за визволення, утвердження величчя людини й її духу.

Ідея: нездоланність народної сили, віра у світле майбутнє, перемогу правди й свободи.

Провідні мотиви:

- єдність і сила народу;
- незламність духу;
- оптимістична віра у перемогу;
- безсмертя ідеї боротьби.

Образи: «вічний революціонер» як символ боротьби й поступу; народ – рушій історії.

Художні засоби:

метафори («вічний революціонер» – символ духу боротьби);
уособлення;
піднесений пафос;
анафори й повтори, що надають твору сили гімну.

Вірш «Гімн» Івана Франка – одна із найсильніших за звучанням, за могутністю думки та заклику поезій громадянської лірики в українській літературі. Слово «гімн» походить з латинської мови, означає хвалебну пісню. Це пісня революційному духу, вічному бажанню людей до волі й незалежності.

«Гімн». Замість пролога

Вічний революціонер —
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю, —
Він живе, він ще не вмер.
Ні попівськії тортури,
Ні тюремні царські мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпійонське ремесло
В гріб його ще не звело.

Він не вмер, він ще живе!
Хоч від тисяч літ родився,

Та аж вчора розповився
І о власній силі йде.
І простується, міцніє,
І спішить туди, де дніє;
Словом сильним, мов трубою,
Міліони зве з собою,
Міліони радо йдуть,
Бо се голос духа чуть.

Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По верстатах ремісницьких,
По місцях недолі й сліз.
І де тільки він роздається,
Щезнуть сльози, сум, нещастя,
Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати,
Хоч синам, як не собі,
Кращу долю в боротьбі.

Вічний революціонер —
Дух, наука, думка, воля —
Не уступить пільмі поля,
Не дасть спутатись тепер.
Розвалилась зла руїна,
Покотилася лавина,
І де в світі тая сила,
Щоб в бігу її спинила,
Щоб згасила, мов огонь,
Розвидняючийся день?

Анкета вірша «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»

Рік написання: 1886

Жанр: ліричний вірш.

Рід: лірика.

Вид лірики — інтимна

Збірка — «Зів'яле листя»

Тема вірша: страждання ліричного героя через нерозділене кохання.

Ідея: любов може викликати не лише радісні почуття, а й сум, горе.

художні засоби:

Звертання: дівчино, ясная зоре.

Риторичні запитання: чом твоє серденько – ключе терня?, «чом твої устенька...?» і подібні.

Епітети: колюче терня, тиха молитва, буря люта.

Порівняння: слово, як бритва; серце бентежить, як буря люта.

Перебільшення: ох, тії очі темніші ночі...

Антитеза: усміх/скрута, радощі/горе.

Протиставлення: усміх – скрута, радощі – горе.

Іван Франко описує красу дівчини, використовуючи фольклорні мотиви і порівняння, властиві народній пісні.

Ліричний герой закоханий, він дивується тому, як різні якості характеру поєднуються у його коханої – уста – «тиха молитва», а слово – «гостре, як бритва». Дівчина горда, зрозуміти її і здобути прихильність, – як дістати зернятко із твердого горішка, – дуже важко. Почуття любові ліричного героя таке сильне, що він ладен «згубити душу», вважає це і своєю радістю, і своїм горем.

Головний мотив поезії – печаль. Настрій вірша песимістичний.

Головна думка – кохання – це радість і страждання, це почуття не залежить від розуму й не підкоряється здоровому глузду.

Вірш «Ой ти дівчино з горіха зерня»

Ой ти, дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько – колюче терня?
Чом твої устенька – тиха молитва,
А твоє слово остре, як бритва?
Чом твої очі сяють тим чаром,
Що то запалює серце пожегом?
Ох, тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, й сонця не хоче!
І чом твій усміх – для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?
Ой ти, дівчино, ясная зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!

Тебе видаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи, загублю душу.

Анкета вірша «Чого являєшся мені у сні?»

Рід: лірика.

Жанр: ліричний вірш (за визначенням Франка – лірична драма).

Вид лірики: інтимна.

Напрямок: неоромантизм.

Збірка «Зів'яле листя».

Мотив: страждання через нерозділене кохання.

ХУДОЖНІ ЗАСОБИ:

Риторичне запитання: Чого являєшся мені У сні? Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні? Чому уста твої німі?

Риторичний оклик: О ні! Являйся, зіронько, мені Хоч в сні! Бажаного,
страшного того Гріха!

Риторичне звертання: Являйся, зіронько, мені...

Епітет: очі ясні, сумні; уста німі; ридання голосні; диво золоте; щастя молоде;
бажаний, страшний гріх.

Метафора: моє ти серце надірвала, Із нього визвала одні Оті ридання голосні –
пісні; Свій біль, свій жаль, свої пісні у серці здавлюю на дні; серце марніє, в'яне,
засиха; Так най те серце, що в турботі, Хоч в сні на вид твій оживає, Хоч в
жалоощах живіше грає.

Порівняння: очі, немов криниці дно студене; На них, мов зарево червоне;
ридання голосні - Пісні; Те серце, що в турботі, Неначе перла у болоті.

Тавтологія: Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш.

Анафора:

Як я люблю тебе без тями,

Як мучусь довгими ночами

І як літа вже за літами...;

Хоч в сні на вид твій оживає,
Хоч в жалощах живіше грає.

Вірш «Чого являєшся мені мені у сні?»

Чого являєшся мені
У сні?
Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні,
Сумні,
Немов криниці дно студене?
Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждання,
Яке несповнене бажання
На них, мов зарево червоне,
Займається і знову тоне
У тьмі?

Чого являєшся мені
У сні?
В житті ти мною згордувала,
Моє ти серце надірвала,
Із нього визвала одні
Оті ридання голосні —
Пісні.
В житті мене ти й знать не знаєш,
Ідеш по вулиці — минаєш,
Вклонюся — навіть не зирнеш
І головою не кивнеш,
Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш,
Як я люблю тебе без тями,
Як мучусь довгими ночами
І як літа вже за літами
Свій біль, свій жаль, свої пісні
У серці здавлюю на дні.

О ні!
Являйся, зіронько, мені!
Хоч в сні!
В житті мені весь вік тужити —
Не жити.
Так най те серце, що в турботі,
Неначе перла у болоті,

Марніє, в'яне, засиха, —
Хоч в сні на вид твій оживає,
Хоч в жалощах живіше грає,
По-людськи вільно віддиха,
І того дива золотого
Зазнає, щастя молодого,
Бажаного, страшного того
Гріха!

Контрольні запитання та завдання

1. Які особливості громадянської та інтимної лірики І. Франка? Наведіть приклади.
2. Яку ідею стверджує поет у вірші «Розвивайся ти, високий дубе...»? Які художні засоби допомагають це підкреслити?
3. Чому твір «Не пора, не пора, не пора...» вважають патріотичним гімном?
4. Як у поезії «Гімн» («Замість пролога») постає образ «вічного революціонера»? Які риси йому властиві?
5. Які художні засоби створюють емоційність і силу заклику у вірші «Гімн»?
6. Доведіть, що у вірші «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» поєднуються мотиви радості й страждання.
7. Чим відрізняється тональність і настрої поезії «Чого являєшся мені у сні?» від «Ой ти, дівчино...»?
8. Які риторичні фігури наявні у вірші «Чого являєшся мені у сні?»? Проілюструйте прикладами.
9. Які автобіографічні мотиви втілилися у Франковій інтимній ліриці?
10. У чому виявляється спорідненість поезії Франка з фольклорною традицією?

Літературний диктант

1. Вірш «Розвивайся ти, високий дубе...» належить до _____ лірики.
2. Поезія «Розвивайся ти, високий дубе...» увійшла до збірки _____.
3. Центральним образом у творі «Розвивайся ти, високий дубе...» є _____.

4. Основна ідея вірша «Не пора, не пора, не пора...» – заклик до _____.
5. У творі «Не пора, не пора, не пора...» звучить відмова служити _____ й _____.
6. Вірш «Гімн» має ще одну назву – _____.
7. Образ «_____» у поезії «Гімн» символізує незламний дух боротьби.
8. Вірш «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» увійшов до збірки _____.
9. Поезія «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» належить до _____ лірики.
10. Жанр твору «Чого являєшся мені у сні?» сам Франко визначив як _____.
11. Провідний мотив поезії «Чого являєшся мені у сні?» – _____.

Тестова перевірка знань

1. Жанр вірша «Розвивайся ти, високий дубе...»:

- А) елегія
- Б) вірш-алегорія
- В) балада
- Г) сонет
- Д) дума.

2. «Розвивайся ти, високий дубе...» належить до збірки:

- А) «Зів'яле листя»
- Б) «Мойсей»
- В) «З вершин і низин»
- Г) «Давнє й нове»
- Д) «Україна».

3. Центральний образ у вірші «Розвивайся ти, високий дубе...»:

- А) дуб
- Б) кохана дівчина
- В) мати-Україна
- Г) весна
- Д) народ.

4. Провідний мотив вірша «Розвивайся ти, високий дубе...»:

- А) смуток від нерозділеного кохання
- Б) віра у світле майбутнє України
- В) осмислення смерті
- Г) возвеличення природи.

5. У поезії «Розвивайся ти, високий дубе...» символом духовної міці виступає:

- А) дуб
- Б) весна
- В) пісня
- Г) сонце
- Д) калина.

6. Рік написання твору «Не пора, не пора, не пора...»:

- А) 1876
- Б) 1880
- В) 1883
- Г) 1886
- Д) 1893.

7. Головна ідея поезії «Не пора, не пора, не пора...»:

- А) возвеличення жінки-матері
- Б) заклик до боротьби проти російської окупації
- В) уславлення праці
- Г) розкриття теми кохання.

8. Ліричний герой у вірші «Не пора, не пора, не пора...» звертається до:

- А) коханої
- Б) українців
- В) ворогів
- Г) власної матері.

9. У творі «Не пора, не пора, не пора...» найбільше засуджено:

- А) служіння москалеві й ляхові
- Б) байдужість народу
- В) брак освіти
- Г) зраду коханої.

10. У якому циклі надруковано вірш «Не пора, не пора, не пора...»:

- А) «Україна»
- Б) «Веснянки»
- В) «Гримить»
- Г) «Зів'яле листя».

11. Жанр поезії «Гімн» («Замість пролога»):

- А) пейзажна лірика
- Б) гімн, маніфест
- В) інтимна лірика
- Г) балада.

12. Хто є головним символом у вірші «Гімн»:

- А) революція
- Б) вічний революціонер
- В) дуб
- Г) Богородиця
- Д) народ.

13. Провідний мотив поезії «Гімн»:

- А) трагізм нерозділеного кохання
- Б) єдність і сила народу
- В) возвеличення краси природи
- Г) смуток за минулим.

14. У «Гімні» Франко використав:

- А) алітерації та асонанси
- Б) анафори й повтори
- В) сатиру та гумор
- Г) акровірш.

15. Рік написання поезії «Гімн»:

- А) 1870
- Б) 1876
- В) 1880
- Г) 1886
- Д) 1895.

16. До якої збірки увійшла поезія «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»:

- А) «З вершин і низин»
- Б) «Мій Ізмарагд»
- В) «Зів'яле листя»
- Г) «Давнє й нове».

17. Вид лірики вірша «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»:

- А) громадянська
- Б) пейзажна
- В) інтимна
- Г) філософська.

18. Головний мотив поезії «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»:

- А) заклик до боротьби
- Б) страждання від нерозділеного кохання
- В) возвеличення матері
- Г) уславлення праці.

19. Для поезії «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» характерне використання:

- А) риторичних запитань, антитези, перебільшення
- Б) алегорії, сатири, гротеску
- В) драматизації, іронії, гумору.

20. У вірші «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» дівчина порівнюється із:

- А) сонцем
- Б) зернятком горіха
- В) веселкою
- Г) тополею.

21. Жанр твору «Чого являєшся мені у сні?» за визначенням самого Франка:

- А) балада
- Б) елегія
- В) лірична драма
- Г) гімн.

22. Провідний мотив поезії «Чого являєшся мені у сні?»:

- А) кохання-радість
- Б) кохання-страждання
- В) патріотичний заклик
- Г) возвеличення праці.

23. Який художній прийом домінує у вірші «Чого являєшся мені у сні?»:

- А) алегорія
- Б) риторичне запитання
- В) гіпербола
- Г) акровірш.

24. До якого літературного напрямку належить поезія «Чого являєшся мені у сні?»:

- А) класицизм
- Б) бароко
- В) неоромантизм
- Г) імпресіонізм.

Використані джерела

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.
2. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
3. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець

Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.

4. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.П. Українська література (рівень стандарту): 10 клас. Книга для вчителя. Харків, 2018

Тема. Поема «Мойсей» - один із вершинних творів І. Франка. Пролог до поеми – заповіт українському народові.

Мета. Ознайомити з історією написання поеми І. Франка «Мойсей». Дати загальну характеристику творові, опираючись на прочитаний фрагмент. Охарактеризувати образ Мойсея. Розвивати критичне мислення, зв'язне усне мовлення, увагу, уяву. Виховувати інтерес до творчості Франка.

Питання для обговорення

1. Поема «Мойсей» – духовний заповіт і пророче слово І. Франка.
2. Образ біблійного Мойсея як символ провідника українського народу.
3. Основні ідеї та пророчі мотиви Прологу до поеми.
4. Актуальність поеми «Мойсей» у сучасному суспільному житті.

Філософська поема **«Мойсей»** (1905) – видатне явище української літератури доби модернізму. Автор у посвяті назвав поему «великим даром» українському народові. Літературознавець Юрій **Шевельов** назвав її «другим «Заповітом» української літератури, в якому митець крізь призму суспільно-політичної алегорії порушив головну проблему часу: визволення нашого народу з неволі, здобуття незалежності. З цією метою Франко використав відому біблійну легенду про Мойсея, який вивів єврейський народ з єгипетського рабства. Сорок років блукав Мойсей у пустелі, шукаючи Обітовану землю, а привівши свій народ до неї, загинув, вигнаний євреями. Поет написав оригінальний твір, розкривши свій задум: *«Основною темою поеми я зробив смерть Мойсея як пророка, не признаного своїм народом. Ся тема в такій формі не біблійна, а моя власна, хоч і оспівана на біблійнім оповіданні»*. Біблійну історію про Мойсея Франко проектує на українську історію і змагання народу за свободу і державність. За словами *Дмитра Павличка*, *«геніальність Франка виявляється*

насамперед у тому, що він змальовує дорогу древніх євреїв до Ханаану як до їхньої омріяної, Богом обіцяної національної держави і свободи. Це ж очевидна аналогія з українською нацією та її шляхом — шляхом не сорока років, а цілих століть, — до своєї свободи і державності».

Джерелами сюжету поеми стали біблійні оповіді про життєданих євреїв, суспільно-політична атмосфера початку XX століття. На втілення ідейного задуму поеми мали вплив твори світового мистецтва.

Анкета поеми «Мойсей»

Загальні відомості

Рід: ліро-епос

Жанр: філософська поема

Літературний напрям: неоромантизм

Тема, ідея, проблематика

Тема: смерть Мойсея як пророка, не визнаного своїм народом.

Ідея: заклик до віри у свій народ і майбутнє, необхідність подолання рабської психології та творення нового життя.

Проблематика: вождь і народ; життя нації; віра і зневіра; воля і рабство; зрада і відступництво; сила і слабкість; мрія і реальність.

Історія написання

- Франко працював над твором у січні-липні 1905 р.
- Враження від Революції 1905 р. та статуї Мойсея Мікеланджело в Римі.
- Пролог додано пізніше за порадою редакції.
- За «Мойсея» Франко став претендентом на Нобелівську премію, але не отримав її.

Будова

Пролог — звернення до українців.

20 пісень — основна частина, сюжетні події.

Конфлікти

Зовнішній – протистояння пророка і зневіреного народу.

Внутрішній – сумніви Мойсея (віра ↔ зневіра).

Персонажі

- Мойсей – пророк, духовний провідник, відданий народові. Його трагедія: не зміг довести справу до кінця. Символ сильної особистості.
- Єврейський народ – «сліпа юрба», що легко піддається облуді.
- Єгова – Бог, карає Мойсея за зневіру.
- Єгошуа (Ісус Навин) – наступник Мойсея, новий лідер.
- Азазель – демон пустелі, уособлення сумнівів.
- Датан і Авірон – зрадники, псевдопророки.

Сюжетні елементи

Пролог: пряме звернення Франка до українців.

Експозиція: сорок років блукань народу, конфлікт із Датаном і Авіроном.

Зав'язка: народ втрачає довіру до Мойсея.

Розвиток дії: сумніви Мойсея, нашіптування Азазеля.

Кульмінація: зневіра та смерть Мойсея.

Розв'язка: прихід нового лідера – Єгошуа.

Особливості поеми

Використання біблійного сюжету як основи.

Наявність позасюжетних елементів (казка-притча про терен, міф про Оріона).

Поєднання алегорії та символіки: Мойсей – вождь, народ – символ України, земля обітована – символ ідеалу.

Значення твору

- «Мойсей» – програмний твір Івана Франка.
- Символ національного відродження та віри у майбутнє.
- Актуальний як твір про вибір народу та роль особистості в історії.

Літературний диктант

1. Яку легенду розповів Мойсей, прагнучи повернути народ до Бога?
2. Хто насміхається з пророкувань Мойсея?
3. У чому Датан обвинувачує Мойсея?
4. Хто став співрозмовником Мойсея в пустелі?
5. У якому образі постає дух перед Мойсеєм?
6. Чому Єгова покарав Мойсея?
7. Яким було покарання?
8. Хто веде народ далі?
9. Що трапилося з Авироном та Датаном?
10. Яку святу річку згадує автор?
11. Який жанр твору?

Тестова перевірка знань

1. Іван Франко родом із

- А) Волині
- Б) Слобожанщини
- В) Херсонщини
- Г) Галичини
- Д) Буковини.

2. Поезія «Чого являєшся мені у сні?» належить до збірки

- А) «Кобзар»
- Б) «Зів'яле листя»
- В) «Сад божественних пісень»
- Г) «Мій Ізмарагд»
- Д) «На крилах пісень».

3. Вірш «Чого являєшся мені у сні?» І. Франка написаний у формі

- А) коломийки
- Б) молитви
- В) монологу-сповіді
- Г) діалогу
- Д) колискової.

4. Однією з особливостей неоромантизму є зображення

- А) яскравої особистості, здатної до боротьби
- Б) подробиць повсякденного життя
- В) типових персонажів у типових обставинах

Г) пересічного героя, нездатного боротися.

5. У поемі «Мойсей» є згадка про образ

А) Сивілли

Б) Оріона

В) Зевса

Г) Сіраха

Д) Гомера.

6. Азazel у поемі «Мойсей» І. Франка - це

А) дух добра

Б) князь конюхів

В) пророк

Г) темний демон пустелі

Д) один із зрадників-євреїв

7. «Який докір, яке страждання,

Яке несповнене бажання

На них, мов зарево червоне,

Займається і знову тоне

У тьмі?» Який художній засіб є в цих рядках?

А) порівняння

Б) гіпербола

В) епіфора

Г) риторичне звертання

Д) метонімія

8. Нашіптування злого духа, який посіяв у душу Мойсея сумніви є

А) кульмінацією

Б) розвитком дії

В) експозицією

Г) зав'язкою

Д) розв'язкою.

9. Установіть відповідність: герой-його вчинок.

1. Єгова

2. Авірон

3. Мойсей

4. Датан.

А) показав пророкові землю обітовану

Б) закликав народ поклонятися не

Єгові, а іншим богам

В) вивів народ з єгипетської неволі

- Г) підштовхував людей закидати пророка камінням
- Д) посіяв у душу пророка сумніви.

10. Єсть Івана Франка називали

- А) Каменяря
- Б) батько нової української літератури
- В) автор першого історичного роману
- Г) пророк Галичини
- Д) український Гомер.

11. Вірш «Чого являєшся мені у сні?» належить до лірики

- А) громадянської
- Б) пейзажної
- В) інтимної
- Г) філософської.

12. Яка ознака стосується твору «Чого являєшся мені у сні?» І. Франка

- А) вірш має епіграф із Нового Заповіту
- Б) вірш присвячено «любові всевишній»
- В) поезія побудований у формі діалогу
- Г) ліро-епос
- Д) починається риторичним запитанням.

13. Твір «Чого являєшся мені у сні?» написаний у формі

- А) сповіді
- Б) медитації
- В) сну
- Г) колискової
- Д) діалогу.

14. «Чого являєшся мені у сні?

Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні, сумні
Немов криниці дно студене?»

Тут немає

- А) епітета
- Б) анафори
- В) риторичного запитання
- Г) оксиморона.

15. У поемі «Мойсей» немає

- А) прологу
- Б) згадки про Оріона
- В) міфу про терен

- Г) згадки про Богдана Хмельницького
- Д) 20 пісень.

16. Поема «Мойсей» - зразок

- А) реалізму
- Б) романтизму
- В) неоромантизму
- Г) класицизму
- Д) бароко.

17. Що надихнуло Івана Франка до написання поеми «Мойсей»?

- А) картина Леонардо да Вінчі
- Б) статуя, створена Мікеланджело
- В) твір Тараса Шевченка
- Г) біблійна легенда про Мойсея
- Д) героїчне минуле України.

18. Установи відповідність: персонаж - його вчинок

- 1) Мойсей
- 2) Азazel
- 3) Дatan
- 4) Єгошуа
- А) продовжує місію Мойсея
- Б) зневірюється в правильності своїх дій
- В) підштовхує євреїв зрадити Мойсея
- Г) карає пророка
- Д) намагається підірвати віру Мойсея.

19. «Ті слова про обіцяний край

Для їх слуху - се казка;

М'ясо стад їх, і масло, і сир -

Се найвищя ласка».

У цих рядках із поеми «Мойсей» ідеться про

- А) Датана й Авірона
- Б) євреїв
- В) дерева, які обирали собі короля
- Г) майбутні покоління.

20. Події в поемі «Мойсей» розгортаються в такій послідовності

- А) заклик Єгошуа до бою - притча про дерева, що обирали собі короля - вигнання Мойсея з табору - нашіптування Азazеля
- Б) вигнання Мойсея з табору – притча про дерева, що обирали собі короля - нашіптування Азazеля - заклик Єгошуа до бою

- В) притча про дерева, що обирали собі короля - нашіптування Азазеля - вигнання Мойсея з табору - притча про дерева, що обирали собі короля
Г) нашіптування Азазеля - притча про дерева, що обирали собі короля - вигнання Мойсея з табору - заклик Єгошуа до бою
Д) притча про дерева, що обирали собі короля - вигнання Мойсея з табору - нашіптування Азазеля - заклик Єгошуа до бою.

21. Головна ідея поеми «Мойсей»

- А) засудження пророка за зневіру
Б) оспівування подвигу і самопожертви Мойсея
В) заклик вірити у свій народ, позбутися рабської психології й будувати нове життя
Г) засудження жорстокої політики Єгипту щодо єврейського народу
Д) засудження молодого покоління через його недалекоглядність.

22. У поемі «Мойсей» НЕ порушено проблему

- А) віри
Б) формування нації
В) зради
Г) національної єдності
Д) збереження національних пам'яток.

23. Хто винен у загостренні конфлікту між Мойсеєм і народом?

- А) Азазель і Орїон
Б) Єгошуа і Єгова
В) Азазель і Датан
Г) Датан і Авїрон
Д) сам Мойсей.

24. «Одурив нас Єгова», - ці слова промовив

- А) Мойсей
Б) Датан
В) Авїрон
Г) Азазель
Д) Єгошуа

Використані джерела

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.
2. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
3. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.

4. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.П. Українська література (рівень стандарту): 10 клас. Книга для вчителя. Харків, 2018

**Тема. Іван Франко. Повість «Перехресні стежки». Проблема вибору
життєвої позиції.**

Мета: ознайомити із творчою історією повісті, розкрити своєрідність композиції, двоплановість сюжету, проблематику, етичну культуру; показати, в яких формах і ситуаціях виявляються зовнішні та внутрішні конфлікти; розглянути образ головного персонажа як виразника поглядів самого автора; поглибити знання про соціально-психологічний роман; розвивати спостережливість і творчу уяву; виховувати потребу активної життєвої позиції, почуття відповідальності.

Питання для обговорення

1. Образ Євгенія Рафаловича як втілення ідеалу українського інтелігента.
2. Трагедія долі Регіни у зіставленні з особистою історією І. Франка.
3. Відображення суспільного життя Галичини кінця XIX століття у творі.
4. Символіка назви «Перехресні стежки» у контексті проблеми морального вибору.

Повість І. Франка «Перехресні стежки» належить до вершинних творів української та світової літератури. Тут, як і в «Мойсеї», письменник виповів сокровенне, наболіле, що виношував упродовж багатьох літ, що вистраждав своїм апостольським служінням Україні. Великий Каменяр, як і інші щирі патріоти, намагався дошукатися відповіді на питання: «Яким буде майбутнє його народу? Якими шляхами йти до нього?».

Відповідь ми знаходимо в «Перехресних стежках», що вийшли у світ на зламі віків – у 1900 р. Що ж передувало появі цього твору? Як народився й виношувався його задум? Які по дії життя письменника та всього галицького загалу знайшли відображення у повісті? З'ясувати ці питання допоможуть наші учні.

Історію створення повісті «Перехресні стежки»

Повість «Перехресні стежки» Іван Франко друкував на сторінках львівського журналу «літературно-науковий вісник» протягом усього 1900 року. Таке траплялося в його творчій практиці й раніше: він міг почати публікувати великий за обсягом прозовий твір із продовженням, ще не поставивши в ньому крапку.

Кілька років, що передували роботі І. Франка над «Перехресними стежками» і дали йому матеріал для сюжету повісті, були надзвичайно драматичними в житті письменника. У 1895 р. його, доктора філософії, не допустили на посаду доцента кафедри української літератури Львівського університету. Сталося це з волі намісника Галичини графа К. Бадені, який остерігався політичного впливу І. Франка на студентську молодь. Це був тяжкий удар.

Проте ще більше сил відібрали у Франка, принісши йому безліч розчарувань, три спроби стати послом австрійського парламенту (1895, 1897, 1898 рр.) Влада зробила все, щоб не допустити «хлопського» кандидата до сейму. Втім, і самі селяни завдали Франкові чимало прикрощів своєю темнотою й покірливістю, – це був той випадок, коли люди обманюють самі себе, не відаючи, що творять. Добре розумівся Франко і на економічних питаннях, яким він приділить багато уваги у своєму майбутньому творі.

У другій половині 1890-х остаточно переривається листування І. Франка з Ольгою Рошкевич, яке тривало цілих двадцять років. Історія їхнього кохання відлуння і в «Перехресних стежках» (любовна драма Рафаловича і Регіни). Отже, перебування у вирі тогочасного культурного та політичного життя Галичини давало письменнику багатий матеріал для його повісті.

Анкета твору «Перехресні стежки»

Автор: Іван Франко

Рік написання: 1899–1900

Жанр – соціально-психологічна повість (проблеми суспільного життя зображені через психологію, думки, вчинки, прагнення персонажів).

Тема. Зображення боротьби представника української інтелігенції проти насильства над рідним народом, прагнення пробудити в пригноблених почуття громадянської активності.

Ідея – Людина завжди має вибір – піддатися лицемірній моралі чи боротися з несправедливістю, жити тихим життям чи віддати себе служінню народові.

Назва твору – символізує перехрещені життєві шляхи героїв (Євгенія та Регіни), а також різних соціальних груп.

Головні герої

Євгеній Рафалович. Молодий адвокат, добрий, благородний і чесний. Він отримав гарну освіту та присвятив себе боротьбі за права українського народу. Євген прагне захистити селян від свавілля панів і несправедливості, хоч часто не знаходить підтримки у простого люду. Його образ уособлює національно свідомого інтелігента, духовного провідника нації.

Регіна Твардовська. Кохана Євгенія. Сирота, яка з дитинства була обділена теплом і ласкою. Тітка заборонила їй шлюб з Рафаловичем і силоміць видала за Стальського. Регіна страждає у нещасливому шлюбі, але здатна на сильне почуття й самопожертву. Її трагедія завершується вбивством чоловіка-деспота, що стає символом протесту проти знущань і неволі.

Валеріан Стальський. Чоловік Регіни, колишній учитель Рафаловича. Жорстокий і деспотичний чиновник, який знущався з підлеглих і власної дружини. Його образ уособлює моральну деградацію і бездушність чиновництва.

Вагман. Хитрий єврей-лихвар, який спочатку наживався на селянах, а згодом поставив у залежність панів. Водночас він прагне будувати «міст до руського берега», вбачаючи майбутнє у співпраці з українським народом. Цей образ складний і суперечливий, поєднує егоїзм та історичне передбачення.

Зварич. Спільник Рафаловича у боротьбі з несправедливістю та кривдою. Втілює образ однодумця і вірного товариша головного героя.

Центральний конфлікт

Соціальний – між темним, затурканим селянством і чиновниками та дідами; також наявні психологічні й побутові конфлікти.

Проблематика:

- взаємини селянства та інтелігенції; влада і підлеглі;
- недосконалість судочинства; безправне становище жінки;
- подружнє життя і кохання;
- проблема морального вибору;
- протистояння добра і зла.

Сюжетні лінії

Любовна (трагічний фінал – смерть Регіни) та громадська боротьба (надія на пробудження народу). Обидві лінії переплітаються і створюють динамічний сюжет.

Художні особливості

Психологізм, символіка, використання художніх деталей (діамант – символ кохання, убивство Стальського – символ протесту, образи злиднених сіл – символ соціального занепаду).

Контрольні запитання та завдання

1. Чому автор зводить на перехресних стежках людей різних соціальних станів, різних національностей і навіть різних життєвих інтересів?
2. Які проблеми порушує Франко у повісті «Перехресні стежки»?
3. Заповніть схему – таблицю «Перехресні стежки» - соціально – психологічна повість.

<i>Жанр</i>	<i>Центральне питання</i>	<i>Проблематика</i>

I. Перевірка знань змісту твору

1. Коли і за яких обставин був написаний твір «Перехресні стежки»?
2. Ким за фахом був головний герой Євгеній Рафалович?
3. Які обставини завадили Євгену і Регіні одружитися?
4. Як склалася доля Регіни у шлюбі зі Стальським?
5. Хто з героїв твору виступає спільником Рафаловича у боротьбі за права народу?
6. Які соціальні групи зображені у творі?
7. Чим закінчується повість для Регіни та для Євгена?

II. Аналіз образів

8. Охарактеризуйте образ Євгена Рафаловича. Які риси роблять його «ідеалом цілого чоловіка»?
9. Простежте еволюцію образу Регіни: від беззахисної сироти до жінки, що здатна на рішучий протест.
10. Що символізує образ Вагмана у творі? Чому його вчинки мають подвійне тлумачення?
11. Яку роль у розкритті теми відіграє Валеріан Стальський?
12. Чому образи селян у романі часто показані як розгублені, зневірені люди?

III. Проблематика твору

13. Які соціальні проблеми порушує І. Франко у повісті?
14. У чому полягає центральний конфлікт «Перехресних стежок»?
15. Яке значення у творі має проблема морального вибору?
16. Як відображено безправне становище жінки в тодішньому суспільстві?
17. Яким постає у творі образ українського народу?

IV. Творчі завдання

18. Поясніть символіку назви «Перехресні стежки».
19. Складіть цитатну характеристику одного з головних героїв.

20. Уявіть, що Рафалович і Регіна все ж одружилися. Як би це вплинуло на розвиток сюжету і громадську діяльність героя?
21. Порівняйте образ Євгена Рафаловича з будь-яким іншим героєм української літератури (наприклад, Чіпкою з «Хіба ревуть воли...» Панаса Мирного).
22. Напишіть міні-есе (5–7 речень) на тему: *«Мій моральний вибір на життєвих перехрестях»*.

Літературний диктант

1. Ідеалом «цілого чоловіка» у романі є образ ...
2. Твір «Перехресні стежки» належить до жанру ...
3. Слова «Хто вкаже тобі дорогу, хто підведе тебе, мій рідний народ?» належать ...
4. Євгеній Рафалович за фахом був ...
5. Місто, в якому працював Рафалович, називалося «акустичним», тому що ...
6. У романі символом певних життєвих випробувань виступає образ **лісу**.
7. Символічним є образ селянина, який заблукав у тумані і не знав дороги додому – це образ ...
8. Герой, про якого сказано: «Вихований, вигодуваний хлібом, працею і потом сього народу, він повинен своєю працею, своєю інтелігенцією відплатитися йому», – це ...
9. Розв'язка роману полягає у тому, що ...
10. Герой, який бачив історичну потребу «будувати міст і до руського берега», – це ...
11. Персонаж, про якого сказано, що він «скотина у людській подобі», – це ...
12. У романі переплітаються сюжетні лінії ...

Тестова перевірка знань

- 1. Визначте жанр твору «Перехресні стежки».**
А) соціально-психологічний роман
Б) сатирична поема

В) історична повість

Г) соціально-побутова повість.

2. Хто є головним героєм повісті?

А) Валеріан Стальський

Б) Євгеній Рафалович

В) адвокат Добрицький

Г) Регіна.

3. Яку професію має Євгеній Рафалович?

А) лікар

Б) учитель

В) адвокат

Г) суддя.

4. Перша поява Рафаловича у творі пов'язана з...

А) його одруженням

Б) виступом у суді

В) знайомством зі Стальським

Г) зустріччю з Регіною.

5. Яким було ставлення Рафаловича до Стальського в дитинстві?

А) вдячність

Б) любов

В) страх

Г) повага.

6. Яку тварину катував Стальський, що залишило важкий спогад у пам'яті Рафаловича?

А) собаку

Б) kota

В) коня

Г) птаха.

7. Яка жінка відіграє важливу роль у долі Рафаловича?

А) Маруся

Б) Регіна

В) Мелашка

Г) Софія.

8. Чому Рафалович приїхав до нового міста?

А) щоб стати вчителем

Б) почати адвокатську практику

В) працювати лікарем

Г) шукати втрачений маєток.

9. Хто був чоловіком Регіні?

А) Валеріан Стальський

Б) адвокат Добрицький

В) суддя Вагман

Г) бурмістр.

10. Яка головна соціальна проблема піднімається у творі?

А) хабарництво та корупція

Б) суперечки за спадщину

В) жіноча емансипація

Г) життя на еміграції.

11. Який трибунал слухав справи, де вперше виступив Рафалович?

А) у Києві

Б) у Львові

В) у провінційному галицькому містечку

Г) у Чернівцях.

12. Що стало причиною судової справи, яку захищав Рафалович?

А) спадщина

Б) аграрний бунт селян

В) крадіжка

Г) образа гідності.

13. Як Рафалович ставився до своєї перемоги в суді?

А) гордився і хвалився

Б) радів, але тримав спокій

В) залишився байдужим

Г) злякався наслідків.

14. Хто допомагав Рафаловичу шукати житло?

А) Регіна

Б) Валеріан Стальський

В) професор гімназії

Г) бурмістр.

15. Хто у творі є символом моральної деградації чиновництва?

А) Євгеній Рафалович

Б) Регіна

В) Валеріан Стальський

Г) адвокат Добрицький.

16. Установіть відповідність: персонаж – його характеристика.

1. Євгеній Рафалович

2. Валеріан Стальський

3. Регіна

4. Вагман

А) лихвар, багатій, небезпечний для чиновників

Б) адвокат, захисник селян

В) колишній інструктор, жорстокий і облесливий

Г) жінка, пов'язана з минулим героя.

17. Який головний мотив поєднує героїв твору?

- А) кохання і зрада
- Б) перехрещення людських доль
- В) пошук багатства
- Г) боротьба за владу.

18. Хто з персонажів є символом зіпсуття і підлості?

- А) Вагман
- Б) Рафалович
- В) Регіна
- Г) Стальський.

19. Яке прізвище мав Рафалович у дитинстві?

- А) Генцьо
- Б) Грицько
- В) Павлусь
- Г) Левко.

20. Яка моральна риса Рафаловича проявляється у його професійній діяльності?

- А) жорстокість
- Б) байдужість
- В) чесність і принциповість
- Г) хитрість.

21. Установіть відповідність: цитата – герой.

- 1. «Се одна з найясніших голов у галицькій адвокатурі».
- 2. «Се поперед усього глибоко неморальний чоловік».
- 3. «Я сам-самісінький».
- 4. «Ще як був малий Генцьо...»

- А) про Рафаловича
- Б) про Стальського
- В) про себе каже Рафалович
- Г) Стальський про Рафаловича.

22. Яке почуття викликає у Рафаловича зустріч із чорною дамою?

- А) радість і надія
- Б) байдужість
- В) сум і тривога
- Г) страх.

23. Укажіть головну ідею твору.

- А) утвердження національної та соціальної справедливості
- Б) возвеличення любові понад усе
- В) сатира на чиновництво
- Г) осуд жорстокості до тварин.

24. Основний символічний зміст назви «Перехресні стежки» полягає у...

- А) перехресті вулиць у місті
- Б) зіткненні людських долі і життєвих шляхів
- В) протистоянні любові й ненависті
- Г) боротьбі добра і зла.

Теорія літератури

Соціально-психологічна повість – епічний твір, у якому зображення суспільних проблем поєднується з глибоким аналізом внутрішнього світу персонажів, їхніх думок, переживань і мотивів.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів, поглядів, прагнень у художньому творі; може бути соціальним, психологічним, моральним, побутовим.

Символ – художній образ, що має прихований, узагальнений зміст і відображає ідеї автора (наприклад, назва «Перехресні стежки» як символ перехрещення людських долі і вибору життєвого шляху).

Використані джерела

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.
2. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
3. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.
4. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.П. Українська література (рівень стандарту): 10 клас. Книга для вчителя. Харків, 2018

Тема. Урок літератури рідного краю. Поети-земляки та їхня творчість.

Мета. Ознайомити з художніми творами митців рідного краю. Формувати вміння самостійно аналізувати поетичні твори, розкривати їх зміст, виразно читати поезію. Розвивати критичне й образне мислення, зв'язне усне мовлення, увагу, уяву. Виховувати естетичні смаки, формувати стійкий інтерес до читання.

Питання для обговорення

1. Значення поезії Максима Рильського у формуванні національної самосвідомості.
2. Відображення українського характеру та любові до рідної землі у творчості Андрія Малишка.

3. Ліна Костенко як символ свободи слова та громадянської мужності в українській літературі.

Імена поетів, про яких ми сьогодні будемо, відомі багатьом. Хто ж не чув про Максима Рильського, Ліну Костенко чи Андрія Малишка? Але насправді не всім відомо, що народилися ці прекрасні митці на Київщині. Яким був їхній шлях у літературу? Чим захоплюють їхні вірші?

Короткий літопис життя і творчості Максима Рильського

Максим Рильський народився 19 березня 1985 року в місті Києві в сім'ї етнографа та громадського діяча Тадея Рильського, сина поміщика Розеслава Рильського. Мати (Меланія Федорівна) була простою селянкою. Батько помер у 1902 році.

Майбутній письменник спершу навчався в домашніх умовах, потім у приватній гімназії в Києві. Максим Рильський змалку познайомився з композитором М. Лисенком, етнографом і дослідником Д. Ревуцьким, актором і режисером П. Саксаганським. Певний час він жив і виховався в родині М. Лисенка та О. Русова.

Після закінчення гімназії вступив до Київського імператорського університету Святого Володимира на медичний факультет, потім навчався на історико-філологічному факультеті Народного університету.

Займався самоосвітою, вивчав мови, навчався музики.

Писати почав рано. Перша збірка – **«На білих островах»**. Належав до «неокласиків», уникав написання творів, у яких висвітлюються політичні події. За це часто піддавався критиці. Проте навіть під тиском тоталітарної системи зміг зберегти порядність.

Помер **24 липня 1964 року**, похований на Байковому кладовищі.

Анкета вірша «Шопен»

У творі М. Рильського «Шопен» прослідковується доля польського композитора-вигнанця та стверджується безсмертя художніх витворів людського генія.

Рік написання – 1934

Тема: зображення могутності впливу творчості на людину

Стиль – романтизм.

Художні засоби:

Епітети: усмішка примхлива, звуків кокетно-своєвільних, срібна даль, злагідніле серце, сива невідомість, лукава чи журлива, гаряча чи холодна усмішка, сумних, жагучих; ласкавих ліній; синій ліс; сиву сніжну невідомість тощо.

Анафора: «Шопена вальс», «Це щастя! Щастя!», «То сльози...»,

Метафори: «шукає злагідніле серце ласкавих ліній і негострих фарб»; «земля ховає непереборні парості трави...»; «блиснув із-під вій... усміх»; «б'є сніг з холодних копитів»; «вечір палить вікна незнайомі»; «вітер віти клонить і співає мені в ушах».

Порівняння: кокетливо-свавільні, сумні, як вечір золотого дня; жагучі, як нескінчений цілунок.

Риторичні запитання: Ну хто не грав його І хто не слухав?.. Лукавий чи журливий – хто вгадає?

«Шопен»

Шопена вальс... Ну хто не грав його
І хто не слухав? На чийх устах
Не виникала усмішка примхлива,
В чийх очах не заблищала іскра
Напівкохання чи напівжурби
Від звуків тих кокетно-своєвільних,
Сумних, як вечір золотого дня,
Жагучих, як нескінчений цілунок?

Шопена вальс, пробреньканий невміло

На піаніно, що, мовляв поет,
У неладі “достигло идеала”,
О! даль яку він срібну відслонив
Мені в цей час вечірньої утоми,
Коли шукає злагідніле серце
Ласкавих ліній і негострих фарб,
А десь ховає і жагу, і пристрасть,
І мрію, й силу, як земля ховає
Непереборні парості трави...

В сніги, у сиву сніжну невідомість,
Мережані, оздобні линуць сани,
І в них, як сонце, блиснув із-під вій
Лукавий чи журливий — хто вгадає? —
Гарячий чи холодний-хто, збагне? —
Останній, може, може, перший усміх.
Це щастя! Щастя! Руки простягаю
Б'є сніг із-під холодних копитів,
Метнулось гайвороння край дороги

І простяглась пустиня навкруги.
Сідлать коня! Гей, у погоню швидше І
Це щастя! Щастя! — Я приліг до гриви,
Я втис у теплі боки остроги —
І знову бачу те лице, що ледве
Із хутра виглядає... Що мені?
Невже то сльози на її очах?
То сльози радості — хто теє скаже?
То сльози смутку-хто те розгада?

А вечір палить вікна незнайомі,
А синя хмара жаром пройнялася,
А синій ліс просвічує огнем,
А вітер віти клонить і співає
Мені в ушах... Це щастя! Це любов!
Це безнадія! Пане Фредеріку,

Я знаю, що ні вітру, ні саней,
Ані коня немає в вашім вальсі,
Що все це — тільки вигадка моя

Проте... Нехай вам Польща , чи Жорж Занд
Коханки дві, однаково жорстокі! —
Навіяли той ніжний вихор звуків,-
Ну й що ж по тому? А сьогодні я
Люблю свій сон і вас люблю за нього,
Примхливий худорлявий музиканте...

Короткий літопис життя і творчості Андрія Малишка

Андрій Самійлович Малишко народився **14 листопада 1912 р.** в м. Обухів Київської області в багатодітній сім'ї сільського шевця. Надрукував перші вірші в журналах «Молодий більшовик» та «Глобус».

Закінчивши у 1932р. Київський інститут народної освіти, працював учителем в Овручі.

За своє життя поет видав близько сорока збірок. В українську літературу він увійшов як поет-пісняр. А. Малишко згадував, що пісню любив із самого дитинства, вона надихала його на створення поезій.

Можливо, цій любові до пісці він має завлачувати, в першу чергу, своїй сім'ї. зокрема матері, яка знала багато українських народних пісень із задоволенням співала їх дітям.

А. Малишко співпрацював з багатьма композиторами, але особливо плідно, починаючи з 1949 року з композитором Платоном Майбородою, створивши понад 30 пісень: «Київський вальс», «Ми підем, де трави похилі.», «Ти, моя вірна любов», «Стежина», «Вчителько моя», «Пісня про рушницю», «Гаї шумлять біля потоку», «Журавлі», «Білі каштани», «Колискова», «Пролягла доріженька». На музику покладено понад 100 віршів поета.

Анкета вірша «Цвітуть осінні тихі небеса...»

Жанр: інтимна лірика

Тема: зображення осінньої природи як віддзеркалення стану душі ліричного героя.

Ідея: гармонія людини й природи, єдність краси навколишнього світу та внутрішнього життя.

Основна думка: навіть у тихій осені є ніжність і тепло, що пробуджує в людині почуття любові, спогадів та духовної зосередженості.

Образи:

- природа (осінні небеса, барви, тиша) – символ спокою й гармонії;
- ліричний герой – людина, що відчуває красу світу серцем.

Художні засоби: епітети (осінні тихі небеса), метафори, уособлення, символіка природи.

«Цвітуть осінні тихі небеса...»

Цвітуть осінні тихі небеса,
Де ти стоїш блакитна, мов роса.
В очах засмуток темний, мов ожина, —
Моя кохана, мріялось, дружина.
Як сон далекий, видиво майне...
Хоч не забудь, а згадуй ти мене.

Я під вікно прилину навесні,
Щоб ти знялася пташкою ві сні,
Де цілувала кучері волосся,
Де пригортала те, що не збулося,
Що не воскресло в літечко сяйне...
Хоч не забудь, а згадуй ти мене.

У тебе смуток, в мене ревний жаль,
У тебе вечір — в мене ніч і даль.
Я під вікном постою із журбою,
Куди ж мені подітися з тобою?
Хай серце серцю звісткою майне...
Хой не забудь, а згадуй ти мене...

Короткий літопис життя і творчості Ліни Костенко

Ліна Василівна Костенко народилася **19 березня 1930 р.** у м. Ржищеві на Київщині в сім'ї вчителів.

1936 р. разом із батьками переїздить до Києва. Ліна Василівна закінчила школу на Куренівці. Ще школяркою почала відвідувати літературну студію при

журналі «Дніпро», який редагував Андрій Малишко. у 1946 р. опубліковані перші вірші. Дівчина вступила до Київського педагогічного інституту ім. М. Горького, але залишила його й поїхала навчатися в Московський літературний інститут ім. М. Горького, який закінчила 1956 р. А вже наступного року вийшла перша книжка її поезій **«Проміння землі»**.

Ліна Костенко належить до когорти «шістдесятників» – митців, які презентували свою творчість у 60-ті роки й сподівалися, що смерть Сталіна поклала край жорстокій цензурі. Проте надії не справдилися.

Щоб уникнути цензури й перекручень творів, поетеса писала «в шухляду». Тоді були написані **«Берестечко»**, **«Маруся Чурай»**, вірші, що склали книжки **«Над берегами вічної ріки»** та **«Неповторність»**. Прикметною рисою творчості поетеси є інтелектуалізм. На сьогодні Л. Костенко продовжує радувати сучасників новими творами. Зокрема слід згадати роман **«Записки українського самашедшого»**, який дав змогу говорити про авторку не лише як про поетесу, але й як прозаїка.

Анкета вірша «Осінній день березами почавсь...»

Вірш «Осінній день березами почавсь...» Ліни Костенко змальовує кохання ліричної героїні.

Літературний рід: лірика

Жанр: пейзажна лірика

Тема: зображення краси осінньої природи та її гармонійного впливу на людину.

Ідея: природа і людина єдині; у красі навколишнього світу відчувається велич життя, гармонія і спокій.

Основна думка: осінь – пора гармонії, тихої краси й поетичного натхнення.

Образи:

- берези – символ чистоти й ніжності;
- сонце, небо, барви осені – символ краси природи;
- ліричний герой – людина, яка захоплюється величчю світу.

Художні засоби: епітети («осінній день», «берези срібнокорі»), метафори, уособлення, звукові образи, ритмомелодійність.

«Осінній день березами начавсь...»

Осінній день березами почавсь.
Різьбить печаль свої дереворити.
Я думаю про тебе весь мій час.
Але про це не треба говорити.

Ти прийдеш знов. Ми будемо на "ви".
Чи ж неповторне можна повторити?
В моїх очах свій сум перепливи.
Але про це не треба говорити.

Хай буде так, як я собі велю.
Свій будень серця будемо творити.
Я Вас люблю, о як я Вас люблю!
Але про це не треба говорити.

Контрольні запитання і завдання

1. Як у поезії Максима Рильського розкривається гармонія людини і природи?
2. У чому виявляється народність творчості Андрія Малишка?
3. Які проблеми сучасності найгостріше порушує Ліна Костенко у своїх творах? Чим близькі та відмінні світоглядні позиції трьох поетів?
4. Доберіть і проаналізуйте поезію Рильського, у якій відчувається любов до рідної природи.
5. Визначте художні засоби у віршах Малишка, що створюють образ матері.
6. Проілюструйте цитатами з поезій Ліни Костенко її громадянську позицію.
7. Порівняйте відображення теми України у творчості Рильського, Малишка й Костенко.

Літературний диктант

1. Назвіть першу збірку поезій Максима Рильського.
2. Вкажіть поета, у творчості якого гармонійно поєднана людина і природа.
3. Хто з поетів народився у місті Обухів на Київщині?
4. Продовжте: Андрій Малишко увійшов в українську літературу як поет-...

5. Назвіть пісню Малишка, яка стала народною.
6. У якому місті народилася Ліна Костенко?
7. Вкажіть рік виходу першої книжки Ліни Костенко «Проміння землі».
8. До якого літературного покоління належить Ліна Костенко?
9. Назвіть роман у віршах Ліни Костенко.
10. Хто з поетів належав до кола «неокласиків»?

Тестова перевірка знань

1. Укажіть жанр поезії М. Рильського «Шопен».

- А) пейзажна лірика
- Б) інтимна лірика
- В) філософська лірика
- Г) громадянська лірика.

2. Автором слів до пісні «Пісня про рушник» є

- А) Максим Рильський
- Б) Андрій Малишко
- В) Ліна Костенко
- Г) Павло Тичина.

3. Укажіть рік народження Ліни Костенко.

- А) 1929
- Б) 1930
- В) 1932
- Г) 1934.

4. Поет, що співпрацював з композитором Платоном Майбородою.

- А) Максим Рильський
- Б) Андрій Малишко
- В) Ліна Костенко
- Г) Дмитро Павличко.

5. Перша збірка поезій М. Рильського.

- А) «Голосіївська осінь»
- Б) «Мандрівка в молодість»
- В) «На білих островах»
- Г) «Троянди й виноград».

6. Жанр твору А. Малишка «Цвітуть осінні тихі небеса...».

- А) інтимна лірика
- Б) пейзажна лірика
- В) громадянська лірика
- Г) філософська лірика.

7. Ліна Костенко належить до покоління

- А) неокласиків
- Б) шістдесятників
- В) розстріляного відродження
- Г) празької школи.

8. Укажіть рік виходу першої збірки Л. Костенко «Проміння землі».

- А) 1955
- Б) 1956
- В) 1957
- Г) 1958.

9. Поет, який змальовував красу природи у гармонії з людиною.

- А) Максим Рильський
- Б) Андрій Малишко
- В) Ліна Костенко
- Г) Іван Франко.

10. Основною темою вірша А. Малишка «Цвітуть осінні тихі небеса...» є

- А) любов до України
- Б) гармонія природи й душі людини
- В) заклик до боротьби
- Г) мрія про майбутнє.

11. Авторка роману «Записки українського самашедшого».

- А) Ліна Костенко
- Б) Оксана Забужко
- В) Леся Українка
- Г) Ірина Жиленко.

12. Рильський належав до літературного угруповання

- А) символістів
- Б) неокласиків
- В) футуристів
- Г) шістдесятників.

13. Тема вірша Л. Костенко «Осінній день березами почавсь...».

- А) кохання і природа
- Б) боротьба і воля
- В) материнство
- Г) війна і пам'ять.

14. Укажіть головну ідею поезії Рильського «Шопен».

- А) змалювання трагічної долі митця
- Б) гармонія мистецтва і життя
- В) змалювання краси української природи
- Г) возвеличення кохання.

15. Хто із поетів писав «у шухляду», аби уникнути цензури?

- А) Максим Рильський
- Б) Андрій Малишко
- В) Ліна Костенко
- Г) Микола Бажан.

16. Установіть відповідність: поет – твір.

- 1. М. Рильський –
- 2. А. Малишко –
- 3. Л. Костенко –
- А) «Шопен»
- Б) «Цвітуть осінні тихі небеса...»
- В) «Осінній день березами почавсь...».

17. Автором рядків «Я Вас люблю, о як я Вас люблю!» є

- А) Максим Рильський
- Б) Андрій Малишко
- В) Ліна Костенко
- Г) Василь Симоненко.

18. Основна ідея поезії Л. Костенко «Осінній день березами почавсь...».

- А) природа і людина єдині
- Б) возвеличення кохання
- В) трагедія митця
- Г) історична пам'ять.

19. Яка з поезій стала відомою піснею у виконанні Д. Гнатюка?

- А) «Шопен»
- Б) «Пісня про рушник»
- В) «Цвітуть осінні тихі небеса...»
- Г) «Осінній день березами почавсь...».

20. У якому місті народився Максим Рильський.

- А) Київ
- Б) Харків
- В) Львів
- Г) Ржищів.

21. Поет, якого називали символом свободи слова та громадянської мужності.

- А) Андрій Малишко
- Б) Максим Рильський
- В) Ліна Костенко
- Г) Василь Стус.

22. Установіть відповідність: образ – символ у поезії.

- 1. Берези (Л. Костенко) –
- 2. Осінні небеса (А. Малишко) –

3. Вальс (М. Рильський) –

- А) гармонія і ніжність
- Б) спокій і зосередженість
- В) сила мистецтва.

23. До якої теми належить творчість А. Малишка?

- А) історична
- Б) пісенно-лірична
- В) футуристична
- Г) бурлескна.

24. Основна думка поезії Л. Костенко «Осінній день березами почавсь...» – осінь це пора гармонії, тихої краси й поетичного натхнення.

- А) осінь – це час смутку і занепаду
- Б) осінь – це пора боротьби й випробувань
- В) осінь – це пора гармонії, тихої краси й поетичного натхнення
- Г) осінь – це символ швидкоплинності людського життя.

Теорія літератури

Лірика – рід літератури, у якому автор виражає свої почуття, переживання, настрої.

Пейзажна лірика – поезія, у якій опис природи стає основним художнім засобом для передачі емоційного стану людини (напр., «Осінній день березами почавсь...» Л. Костенко).

Інтимна лірика – вірші, що відображають особисті почуття, найчастіше любовні переживання (напр., «Цвітуть осінні тихі небеса...» А. Малишка).

Філософська лірика – поезія, що порушує питання сенсу життя, мистецтва, вічності (напр., «Шопен» М. Рильського).

Неокласики – літературне угруповання українських письменників 20-х років ХХ ст., яке орієнтувалося на традиції античності та європейської класики, прагнуло до гармонії форми й змісту (М. Рильський – один із представників).

Використані джерела

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.
2. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
3. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.
4. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.П. Українська література (рівень стандарту): 10 клас. Книга для вчителя. Харків, 2018

Питання для контрольного оцінювання

Іван Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я»

1. Розкажіть про життєвий і творчий шлях Івана Нечуя-Левицького.
2. Чому його називають «усеобіймаючим оком України»?
3. Дайте характеристику жанру «Кайдашевої сім'ї».
4. Які проблеми порушує повість?
5. У чому полягає актуальність теми родинних конфліктів у творі?
6. Охарактеризуйте Омелька Кайдаша.
7. Чим відрізняються характери братів Карпа і Лавріна?
8. Якою у творі зображена Кайдашиха?
9. Які риси втілює образ Мотрі?
10. Чим приваблює образ Мелашки?
11. Які епізоди твору ви вважаєте кульмінаційними?
12. Поясніть символічне значення образу груші.
13. У чому виявляється реалізм у творі?
14. Як письменник використовує народну мову й гумор у повісті?
15. Чому родина Кайдашів не може позбутися сварок і конфліктів?
16. Яку роль у творі відіграють народні звичаї та обряди?
17. Як у «Кайдашевій сім'ї» порушено проблему батьків і дітей?
18. Чим цінний цей твір для сучасного читача?
19. Доведіть, що повість є соціально-побутовим твором.
20. Сформулюйте основну ідею «Кайдашевої сім'ї».

Панас Мирний. «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»

21. Розкажіть про життєвий і творчий шлях Панаса Мирного.
22. Чому його називають «першим симфоністом української прози»?
23. Хто був співавтором роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»?
24. Розкрийте значення першої назви твору – «Пропаща сила».
25. Які риси жанру соціально-психологічного роману втілено у творі?

26. Дайте характеристику образу Чіпки Варениченка.
27. Чим зумовлене трагічне життя Чіпки?
28. Яке значення у романі має образ Грицька Чупруненка?
29. Яким постає Максим Гудзь?
30. Охарактеризуйте образ Мотрі Жуківни (матері Чіпки).
31. Як у творі зображено образ Галі?
32. Що символізує баба Оришка?
33. Як у романі розкрито проблему «людина і суспільство»?
34. Поясніть алегоричне значення назви роману.
35. Які риси психологічного аналізу простежуються в образі Чіпки?
36. У чому полягає новаторство Панаса Мирного як прозаїка?
37. Як у творі зображено жіночі образи?
38. Чому «Хіба ревуть воли...» називають «будинком із багатьма прибудовами й надбудовами»?
39. У чому полягає виховне значення роману для сучасного читача?
40. Сформулюйте основну ідею твору.

Іван Франко (лірика, поеми, проза)

41. Розкажіть про життєвий і творчий шлях Івана Франка.
42. Які теми порушує поезія збірки «З вершин і низин»?
43. Проаналізуйте ідейний зміст поезії «Гімн» («Замість пролога»).
44. Яке значення має вірш «Не пора, не пора, не пора...»?
45. У чому особливість інтимної лірики збірки «Зів'яле листя»?
46. Розкрийте мотив кохання у вірші «Чого являєшся мені?...».
47. Дайте характеристику образу жінки у вірші «Ой ти, дівчино, з горіха зерня».
48. Поясніть філософський зміст поеми «Мойсей».
49. Чому «Мойсей» вважається заповітом українському народові?
50. Як у поемі «Мойсей» розкрито проблему провідника нації?
51. Порівняйте образ Мойсея та самого Івана Франка.

52. Як у творчості Франка проявляється ідея національної свідомості?
53. У чому полягає особливість повісті «Перехресні стежки»?
54. Охарактеризуйте образ адвоката Євгенія Рафаловича.
55. Які проблеми суспільного життя порушено у «Перехресних стежках»?
56. У чому новаторство Франка як драматурга та поета?
57. Як Франко поєднує реалістичні й модерністські тенденції у своїй творчості?
58. Які риси громадянської лірики притаманні його поезіям?
59. Чому Франка називають «титаном праці»?
60. Яке місце посідає творчість Івана Франка в українській літературі кінця XIX ст.?

Література рідного краю

61. Які особливості має літературний процес на Волині у XIX–XX ст.?
62. Назвіть найвідоміших письменників, пов'язаних із Волинню.
63. Які теми переважали у творчості митців рідного краю?
64. Як у літературі відображено образ українського села Волині?
65. Які жанри були найпоширеніші серед письменників краю?
66. Розкажіть про внесок Уласа Самчука в українську літературу.
67. Чим відзначається роман Уласа Самчука «Марія»?
68. Як у творчості Олени Пчілки виявляється любов до рідного краю?
69. Яку роль відіграла Леся Українка у формуванні літературного обличчя Волині?
70. Які мотиви притаманні ранній творчості Лесі Українки?
71. Чому твори Лесі Українки вважають духовною опорою для українців?
72. Які теми розкриває у своїй поезії Агатангел Кримський, пов'язаний із Волинню?
73. Як письменники рідного краю змальовували боротьбу за національну ідентичність?
74. Які образи-символи найчастіше зустрічаються у волинській літературі?

75. Які твори сучасних волинських письменників вам відомі?
76. Як у поезії митців краю відображено красу рідної природи?
77. Чому вивчення літератури рідного краю є важливим для студентів?
78. Як література Волині відображає духовні та моральні цінності українців?
79. У чому полягає значення творчості письменників-земляків для розвитку української культури?
80. Висловіть власні міркування: що особисто для вас означає література рідного краю?

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти

Оцінки за знання студентів повинні носити оптимальний характер, не бути ліберальними, але й не занадто суворими. Система оцінювання здійснюється за 12-ти бальною системою.

Рівні засвоєння знань:

Початковий рівень - 1, 2, 3

Середній рівень - 4, 5, 6

Достатній рівень - 7, 8, 9

Високий рівень- 10, 11, 12

На незадовільно (1,2,3) оцінюється відповідь, з якої видно, що здобувач освіти не засвоїв теоретичного матеріалу із даного курсу, не зміг викласти основні теоретичні положення навчального курсу і не має навичок їх практичного застосування.

Оцінка **1 бал** виставляється здобувачу освіти, коли він має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення(питання), не може відтворити основні поняття.

Оцінка **2 бали** виставляється здобувачу освіти, коли він має уявлення про об'єкт вивчення, фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, може навести деякі елементарні основні визначення, виявляє здатність елементарно викласти думку.

Оцінка **3 бали** виставляється здобувачу освіти, коли він має уявлення про об'єкт вивчення, відтворює менше половини навчального матеріалу, може навести деякі елементарні основні визначення, виявляє здатність елементарно викласти думку, при допомозі комісії може виконати певні елементарні завдання. Задовільну оцінку (4, 5, 6 балів) одержує здобувач освіти, який у відповіді припускається помилок і неточностей у визначенні термінів, слабо засвоїв основні питання дисципліни і не повністю виконав практичні завдання.

Оцінка **4 бали** виставляється здобувачу освіти, коли він знає (відтворює) приблизно половину навчального матеріалу, знає тільки основні визначення та поняття, їх зміст та може дати їм пояснення, але допускає незначні помилки, може за зразком повторити відповідну операцію.

Оцінка **5 балів** виставляється здобувачу освіти тоді, коли він знає(відтворює) приблизно половину навчального матеріалу, знає тільки основні визначення та поняття, їх зміст та може дати їм пояснення, але допускає незначні помилки, може за зразком повторити відповідну операцію. Але не вміє самостійно аналізувати, узагальнювати, робити висновки, для чого потребує безпосередньої допомоги викладача. У відповіді може бути порушена послідовність викладення навчального матеріалу, можуть бути помилки у формуванні складних теоретичних положень.

Оцінка **6 балів** виставляється студенту тоді, коли він знає і розуміє більше половини навчального матеріалу, знає основні положення, визначення та поняття, їх зміст та може дати їм пояснення, може за зразком повторити відповідну операцію, може частково самостійно аналізувати, узагальнювати, робити висновки. У відповіді немає порушень в послідовності, але можуть бути помилки у формуванні складних теоретичних положень.

За повну відповідь на всі поставлені питання при наявності окремих неточностей (у визначенні термінів, статистичних даних тощо), при виконанні всіх завдань, але з порушенням термінів, а також при недостатній

обґрунтованості висновків залежно від ступеня неточності студент отримує оцінку – 7, 8, 9 балів.

Оцінка **7 балів** виставляється здобувачу освіти тоді, коли він правильно та логічно відтворює навчальний матеріал, знає основні та допоміжні визначення, їх зміст та може дати їм пояснення, може самостійно аналізувати, узагальнювати та робити висновки, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження викладених думок. Але відповідь здобувача освіти має деякі незначні неточності.

Оцінка **8 балів** виставляється здобувачу освіти тоді, коли він правильно та логічно відтворює навчальний матеріал, знає основні та допоміжні визначення та поняття, їх зміст, може дати їм пояснення, може встановлювати найсуттєвіші зв'язки між явищами, фактами. Може самостійно аналізувати, узагальнювати, робити висновки. Може наводити окремі власні приклади на підтвердження власних думок, відповідь здобувача освіти повна і логічна. У відповіді студента повинні відчуватися необхідні навички та вміння при рішенні практичних питань.

Оцінка **9 балів** виставляється здобувачу освіти тоді, коли він вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує отримані знання в дещо змінених ситуаціях, вміє узагальнювати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації. Вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження власних думок. У відповіді здобувача освіти відчуються необхідні навички при вирішенні практичних завдань.

Для отримання відмінної оцінки (10, 11, 12 балів) здобувач освіти повинен глибоко та досконало знати матеріал навчальної дисципліни, розумітися в поняттях та категоріях, що застосовуються у світовій практиці, виконати якісно практичні завдання. Оцінка 12 ставиться студентам, які займаються науковою роботою в даному напрямку, приймають участь в наукових конференціях, мають наукові публікації у фахових журналах.

Оцінка **10 балів** виставляється здобувачу освіти тоді, коли він володіє глибокими і міцними знаннями, застосовує отримані знання в нестандартних ситуаціях, вміє узагальнювати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації. Вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження власних думок. Критично оцінює окремі нові факти і явища.

Оцінка **11 балів** виставляється студенту тоді, коли він володіє глибокими і міцними знаннями, застосовує отримані знання в нестандартних ситуаціях, вміє узагальнювати і систематизувати інформацію. Може самостійно ставити та розв'язувати проблеми. Критично оцінює окремі нові факти і явища, ідеї, виявляє особисту позицію щодо них. Суттєвим моментом відповіді студента повинен бути зв'язок з практикою, вміння застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань.

Оцінка **12 балів** виставляється здобувачу освіти тоді, коли він володіє глибокими, міцними, узагальненими, дієвими знаннями предмету, виявляє неординарні творчі здібності, аргументовано застосовує отримані знання в нестандартних ситуаціях, самостійно знаходить джерело інформації, узагальнює і систематизує її, може самостійно ставити та розв'язувати проблеми. Переконливо аргументує особисту позицію, узгоджуючи її з отриманими знаннями та загальними цінностями, розвиває свої обдарування та нахили.

Список використаної літератури

1. Українська література (рівень стандарту): підруч. Для 10 кл. закладів загальної середньої освіти/ Олександр Авраменко, Василь Пахаренко. – К.: Грамота, 2018.- 256с.
2. Українська література (рівень стандарту): підруч. Для 10 кл. закладів загальної середньої освіти/ Л.Т.Коваленко, Н. І. Бернадська. – К.:УОВЦ «Оріон,2018.- 320с.:іл.
3. Українська література (рівень стандарту): підруч. Для 10 кл. закладів загальної середньої освіти/ О.В.Слоньовська, Н.В.Мафтин, Н.М.Вівчарик. – Київ: Літера ЛТД, 2018.-224с.
4. Глазова О., Кузнецова Ю., Українська мова: 10 клас.- К.: зодіак – ЕКО, 2010.
5. Беляєв О. М. та ін. Українська мова: 10 клас.- К.: зодіак – ЕКД, 2010.
6. Авраменко О.М., Пахаренко В.І. Українська література (рівень стандарту, академічний рівень), 10 кл. –К.: Грамота, 2010
7. Семенюк Г.Ф., Ткачук М.П., Слоньовська О.В., Гром`як Р.Т., Вашків Л.П., Плетенчук Н.С. Українська література (рівень стандарту, академічний рівень), 10 кл. –К.: Освіта, 2010
8. Семенюк Г.Ф., Ткачук М.П., Слоньовська О.В., Гром`як Р.Т., Вашків Л.П., Плетенчук Н.С. Українська література (профільний рівень), 10 кл. –К.: Освіта, 2010
9. Н.В. Химера. НМК Українська література. 10 клас. Навчально-методичний посібник із мультимедійними додатками: книга для вчителя. Біла Церква: «Олімп», 2018. – 278 с.
10. Радзіховська В. 1400+ тестів. Українська література. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2021. – 186 с.
11. Дроздовський Д.І., Черешневська Т.П. Українська література (рівень стандарту): 10 клас. Книга для вчителя. Харків, 2018

Українська література [Текст]: методичні вказівки до практичних занять з розділу «Література 70-90 років XIX століття» для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр усіх спеціальностей денної форми здобуття освіти» /уклад. Людмила БОРИСЮК. – Ковель: ВСП «КПЕК ЛНТУ», 2025. – 111с.

Комп'ютерний набір і верстка: Людмила БОРИСЮК

Редактор: Людмила БОРИСЮК

Підп. до друку _____ 2025. Формат 60х84/16.Папір офс. Гарн. Таймс.
Ум. друк. арк.3,4.
Обл.-вид. арк. 7,4. Тираж _____ прим. Зам.188.

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»
45000 м. Ковель, вул. Заводська, 23
Друк – ВСП «КПЕФК ЛНТУ»